

Odgajatelj u Waldorfskoj pedagogiji

Paparić, Silvija

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:752714>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

Silvija Paparić

ODGOJITELJ U WALDORFSKOJ PEDAGOGIJI

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

Silvija Paparić

ODGOJITELJ U WALDORFSKOJ PEDAGOGIJI

Završni rad

JMBAG: 0303026082, redoviti student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Teorije predškolskog odgoja

Mentor: prof. dr. sc. Nevenka Tatković

Komentor: Doris Velan mag. paed.

Pula, srpanj 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Silvija Paparić, kandidat za prvostupnika predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 9.07.2015.

SAŽETAK

Waldorfska pedagogija utemeljena je na odgoju i obrazovanju čovjeka u cijelini, najvažnijim smatra obrazovanje misaonih sposobnosti, praktičnih iskustava i bogatstva kreativnosti u čemu dijete ostvaruje optimalni razvoj. Cilj waldorfske pedagogije je razvoj slobodne ličnosti koja samu sebe određuje te koja je sposobna živjeti u društvu. U vrtiću se ostavlja prostor da na zdrav način izrađuje svoje tijelo te razvija svoje duhovne i društvene snage shodno svojoj dobi. Temelji se na antropozofskom duhovnom pogledu na svijet. Antropozofija je znanost o tijelu, duši i duhu i svijetu, antropozofi kažu: tamo gdje prestaju objašnjenja prirodnih znanosti, počinje antropozofija. Čovjeka se promatra kao biće tijela, duše i duha, koje se neprestano razvija, a dijete kao biće koje do svoje odraslosti i zrelosti prolazi faze razvoja svijesti koje je čovječanstvo prolazilo tijekom svoje evolucije.

Odgojitelj snosi veliku odgovornost u prvom sedmogodišnjem razdoblju, mora biti dobar uzor (primjer) da bi ga djeca mogla oponašati. Waldorfska pedagogija polazi od stava da je svaki odgoj u svojoj osnovi samoodgoj čovjeka, pa u tom kontekstu zadaća odgojitelja ne dirati u djetetovo JA, već osigurati uvjete da njegova individualnost i unutarnja snaga postanu vidljivi. Waldorfska pedagogija obraća se djetetovu intelektu, njeguje djetetov osjećajni život, razvija radne i stvaralačke navike, snaži volju i interese te priprema za život.

Ključne riječi: waldorfska pedagogija, antropozofija, odgojitelj.

SUMMARY

Waldorf pedagogy is based on the education of man as a whole, is considered the most important education thinking skills, practical experience and wealth of creativity in which the child achieves optimal development. The aim of Waldorf pedagogy is the development of free personality, self-determined and which is capable of living in society. In kindergarten leaves room to a healthy way makes your body and develop their spiritual and social forces according to their age. Based on the anthroposophic spiritual view of the world. Anthroposophy is a science of the body, soul and spirit of the world, anthroposophists say where cease explanations of natural sciences, begins anthroposophy.

A man is seen as being of body, soul and spirit, which is constantly evolving, and the child as a being to his adulthood and maturity through the development phase of the awareness that humanity has passed during its evolution.

Educator bears a great responsibility in the first seven-year period, be a good role model (for example) to make it children can emulate. Waldorf pedagogy is based on the view that every education is basically self-education of man, but in this context, the task of educators do not touch the child I already provide conditions for its individuality and inner strength to become visible. Waldorf pedagogy addresses the child's intellect, fosters the child's emotional life, work and develop creative habits, strengthens the will and interests and prepare for life.

Keywords: Waldorf pedagogy, anthroposophy, educator.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. BIOGRAFIJA RUDOLFA STEINERA	2
3. ANTROPOZOFIJA - TEMELJ WALDORFSKE PEDAGOGIJE	6
3.1. Reinkarnacija i karma.....	7
3.2. Krist kao centralna snaga – prareligioznost	8
3.3. Tročlanost čovjeka: tijelo - duša - duh	9
4. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA WALDORFSKE PEDAGOGIJE	10
4.1. Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu djeteta.....	10
4.2. Odgoj „onoga što čovjek donosi sa sobom”	11
4.3. Temperamenti.....	12
4.4. Sedmogodišnja razdoblja	13
4.5. Osposobljavanje osjetila.....	14
4.6. Sveobuhvatno shvaćanje	15
4.7. Samoodgoj odgojitelja.....	16
5. ORGANIZACIJA ŽIVOTA I RADA ODGOJITELJA U WALDORFSKOM VRTIĆU	17
5.1. Waldorfski vrtić.....	17
5.1.1. Godišnji ritam.....	19
5.1.2. Tjedni i dnevni ritam	25
5.2. Uloga i priprema odgojitelja u waldorfskom vrtiću	27
5.3. Aktivnosti u waldorfskom vrtiću.....	29
5.3.1. Radne aktivnosti	29
5.3.2. Slobodna igra.....	30
5.3.3. Kolo	32
5.3.4. Slikanje i druge umjetničke djelatnosti	33
5.3.5. Euritmija.....	35
5.4. Priprema djeteta za školu	37
5.5. Igračke i materijali u waldorfskom vrtiću	38
5.6. Uređenje prostora i igračke	40
5.7. Suradnja odgojitelja i roditelja	42
6. WALDORFSKA PEDAGOGIJA DANAS	43
6.1. Obrazovanje i stručno usavršavanje odgojitelja.....	44

7. ZAKLJUČAK.....	45
8. LITERATURA	47

1.UVOD

„Dječji vrtić i roditeljski dom su vrt, djeca u njemu cvijeće, a mi roditelji i odgojitelji, vrtlari koji njeguju i čuvaju biljke. Za to je potrebna strpljivost, blagost, ljubav. Čovjek je jedino ondje slobodan gdje radi iz ljubavi, što je osnovni smisao waldorfske pedagogije.“¹

Tema ovog završnog rada je Odgojitelj u waldorfskoj pedagogiji. Cilj završnog rada je bolje upoznati waldorfsku pedagogiju te obrazložiti način rada i ulogu waldorfskog odgojitelja u waldorfskom vrtiću.

Osnivač waldorfske pedagogije je Rudolf Steiner. Waldorfska pedagogija utemeljena je na odgoju i obrazovanju čovjeka u cjelini, a najvažnijim smatra obrazovanje misaonih sposobnosti, praktičnih iskustava i bogatstva kreativnosti, u čemu dijete ostvaruje optimalni razvoj. To je pedagogija koja razvija volju za praktičnim djelatnostima, njeguje odgovornost za zajednicu uz istovremeni odgoj za osobni razvoj. Svoj smisao pronalazi u razvijanju sposobnosti i provođenju aktivnosti za što bogatije oblikovanje života. Ne obraća se samo djetetovu intelektu, već usporedno njeguje djetetov osjećajni život, razvija radne i stvaralačke navike te snaži njegovu volju i interese. Jedan od glavnih zadataka waldorfske pedagogije je odgajanje djeteta primjereno njegovoj životnoj dobi. Waldorfska pedagogija poštuje individualnost koja je slobodna, besmrtna i jedinstvena. Polazi od stava da je svaki odgoj u svojoj osnovi samoodgoj čovjeka pa je u tom kontekstu zadaća odgojitelja ne prodirati u djetetovo „Ja“, već osigurati uvjete potrebne da njegova individualnost i unutarnja snaga postanu vidljivi. Waldorfska pedagogija se temelji na antropozofskom duhovnom pogledu na svijet. Antropozofija je znanost o tijelu, duši i duhu i svijetu. Antropozofima je temeljna ideja: tamo gdje prestaju objašnjenja prirodnih znanosti, počinje antropozofija. Čovjeka se promatra kao biće tijela, duše i duha, koje se neprestano razvija, a dijete kao biće koje do svoje odraslosti i zrelosti prolazi faze razvoja svijesti koje je čovječanstvo prolazilo tijekom svoje evolucije.

Iz waldorfskog pokreta nastali su waldorfski dječji vrtići kao odgovarajuća mjesta za izobrazbu odgojitelja. Za njih se zauzimala Caroline von Heydebrand. U Hrvatskoj djeluju dvije waldorfske škole (Zagreb i Rijeka) i osam waldorfskih vrtića (Zagreb, Rijeka, Split i Samobor).

¹ Citat Rudolfa Steinera, preuzeto sa: <http://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija>, 12.03.2015.

2. BIOGRAFIJA RUDOLFA STEINERA

Slika 1. Rudolf Steiner ²

Rudolf Steiner je rođen 27. veljače 1861. godine na granici između tadašnje Austrije i Ugarske, u međimurskom mjestu Donji Kraljevec. Kršten je dva dana nakon rođenja u susjednom selu Draškovcu, u katoličkoj crkvi gdje mu je dano ime Rudolf Josip Lovro Steiner. Kao dijete austrijske obitelji, koja je zbog posla njegovog oca, Johanna Steinera (1829.-1910.) zaposlenog na željezničkoj postaji često mijenjala mjesto stanovanja, Rudolf provodi samo godinu i pol dana u rodnom mjestu. Do osme godine žive u Pottschachu u Donjoj Austriji gdje je njegov otac dobio posao na željezničkoj stanici kao telegrafist. Ondje su rođeni njegova sestra Leopoldina (1864.-1927.) i gluhojemi brat Gustav (1866.-1941.) (preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner, 12.03.2015.).

Najranije mu je djetinjstvo bilo uvjetovano tehnički određenom okolinom različitih kolodvora. Više je volio kolodvore nego školu, koja mu je na početku stvarala poteškoće. Od svoje osme godine imao je „osjetilno nedokučive“ doživljaje u prirodi, koje je odraslima instinktivno prešućivao. S jedanaest je godina, od listopada 1872. godine pohađao realnu gimnaziju u Wiener-Neustadtu. Budući da je trebao slijediti očev put, njegovo je školovanje uglavnom bilo orijentirano prema prirodnim znanostima. Već se u četrnaestoj godini počeo baviti filozofskim djelima, prije svega Kantovim djelom *Kritika čistog uma* (Seitz i Hallwachs, 1996).

² Slika 1: Rudolf Steiner, preuzeto sa: http://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner, 12.03.2015.

Uz redovnu školsku nastavu proučavao je filozofiju, psihologiju i ostale predmete ovisno o literaturi koju je u to vrijeme mogao nabaviti. Nakon završene realne gimnazije 1879. godine Steiner upisuje Visoku tehničku školu u Beču s namjerom da postane učitelj matematike i deskriptivne geometrije u realnoj gimnaziji. Studirao je matematiku i prirodne znanosti, a dodatna predavanja je slušao iz književnosti i filozofije, psihologije i medicine. Steiner je bio osobito zadovoljan time što je na sveučilištu po prvi put slušao predavanja iz filozofije; do tada ju je učio samo iz knjiga. Tako je pohađao predavanja Roberta Zimmermana i Franza Brentana. Steinerovo veliko zanimanje za Goethea pobudio je profesor njemačke književnosti Karl Julius Schröer (1825.-1900.), koji je bio štovatelj Goetheova djela. Profesor Julius Schröer, nakon što se sprijateljiio sa Steinerom, predložio ga je za urednika Goetheovih prirodoznanstvenih djela. Schröer je preporučio Steinera i za kućnog učitelja u jednoj imućnoj bečkoj obitelji, koja je imala četvoricu dječaka, od kojih je jedan imao smetnje u razvoju; bolovao je od hidrocefalusa, oboljenja na mozgu. Njegov odgoj je preuzeo na sebe. Dječak Otto Specht je u dvije godine uspio nadoknaditi znanje vršnjaka i završiti školu, a kasnije je postao liječnik. Taj uspjeh je potaknuo Steinera da se unaprijed posveti pedagogiji. Steinerov pedagoški rad sastojao se i od davanja poduka iz raznih predmeta, što je radio sve do svoje 29. godine. Premda je studirao na tehničkom fakultetu, doktorski rad je položio iz filozofije koja ga je osobno najviše zanimala (Bakota, 2007).

On je od svoje mladosti bio zaokupljen otkrivanjem istine pomoću filozofije. Njegova doktorska disertacija nosila je naziv *Osnovni problem spoznajne teorije s osobitim osvrtom na Fichteovu teoriju znanosti*. Promoviran je za doktora filozofije 1891. u Rostocku. Godine 1892. njegova disertacija je objavljena u proširenom izdanju pod nazivom *Istina i znanost. Uvod u filozofiju slobode*. Dvije godine kasnije objavljeno je njegovo djelo *Filozofija slobode*, pod punim nazivom *Filozofija slobode. Temeljne crte modernog pogleda na svijet. Rezultati promatranja duše prirodoznanstvenom metodom*, koje se danas smatra Steinerovim glavnim filozofskim djelom. Godine 1895. objavio je knjigu pod naslovom *Friedrich Nietzsche. Borac protiv svojeg vremena*.

Napisao je nekoliko članaka o Nietzscheu među kojima su *Filozofija Friedricha Nietzschea kao psihopatološki problem* te *Osobnost Friedricha Nietzschea i psihopatologija*, koji su objavljeni u Bečkom kliničkom pregledu. Steiner je osobno upoznao Friedricha Nietzschea (1844.-1900.) i Ernesta Haeckela (1839.-1919.), te se javno sukobio s njihovim djelima i vrlo snažno napadao ta dva filozofa - prije svega s pozicije Crkve (Bakota, 2007).

Rezultat Steinerovog rada u arhivu bilo je objavljivanje 95 publikacija i knjige *Goetheov pogled na svijet*, izdane 1897. godine.

Također je napisao uvod djelima o Schopenhaueru i o Jeanu Paulu, koja su objavljena u Cottaschen Bibliothek der Weltliteratur. U Weimaru je proveo sedam godina u svojstvu stalnog suradnika Goetheovih spisa, gdje je upoznao i Annu Eunike, udovicu s petero djece, kojom se kasnije i oženio. Uređivao je i Nietzscheovu knjižnicu na poziv njegove sestre Elisabeth Forster-Nietzsche. Rezultat je bio katalog s 277 stranica. Ovaj rad je prekinut zbog nepredvidivosti i naglog mijenjanja odluka Nietzscheove sestre (Bakota, 2007).

Steiner se 1897. preselio u Berlin gdje je dvije godine kasnije stupio u građanski brak s Annom. Anna je preminula 1911. godine. Steiner je postao jedan od urednika u listu pod nazivom *Magazin za literaturu* kojega je pokrenula skupina Goetheovih poklonika na godišnjicu njegove smrti. Steiner je u listu zajedno s drugim urednikom, Ottom Erichom Hartlebenom objavljivao i *Dramaturške listove*; jedan dio ljudi okupljenih u časopisu bio je također aktivan i u Dramskom društvu. Steiner je u ovom društvu sudjelovao u postavljanju kazališnih predstava koje su u to doba svojim avangardnim sadržajem odudarale od klasične dramske forme. Steiner je nadalje namjeravao iznijeti svoje ezoterične spoznaje u javnost. U listu je tako u potpunosti objavio vlastito tumačenje Goetheove bajke *Bajka o zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*, koje je samo donekle imalo ezoteričan ton. Godine 1899. izvršni odbor berlinske škole za obrazovanje radnika zamolio je Steinera da kod njih drži predavanja iz povijesti kao i vježbe govorništva. Predavanja je održavao u skladu sa svojim shvaćanjima evolucije i povijesti, ne u skladu s tada aktualnim marksizmom i socijaldemokratskim učenjem (preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner, 12.03.2015.).

Njegov humani pristup tako je kod radnika uz ostalo budio i svijest o vlastitoj vrijednosti. Budući da se ovaj pristup nije uklapao u osnovni cilj škole, što je bilo klasno osvještavanje radnika te njihovo uključivanje u političku i klasnu borbu, njegova predavanja su 1905. godine ukinuta protivno volji učenika. Bio je i predavač u intelektualnim udruženjima Die Kommenden (prev. Ljudi budućnosti), Friedrichhagener, Savez Giordiana Bruna kao i na Slobodnoj visokoj školi, koju su osnovali neki od pripadnika navedenih udruženja (preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner, 12.03.2015.).

Nakon svog predavanja pod nazivom *Kršćanstvo kao mistična činjenica*, koje je ostavilo snažan dojam na članove Teozofskog društva, postavili su ga za glavnog tajnika novoosnovane njemačke sekcije tog društva.

U sklopu toga održao je mnoga predavanja te je izdavao i časopis *Lucifer* (u značenju *svjetlonoša*), kasnije *Lucifer-Gnosis*. Godine 1902. je prvi put objavio stavove Udruženja Giordano Bruno što se kasnije označilo kao trenutak *rođenja antropozofije*.

Svoja temeljna razmišljanja o antropozofiji je objavio 1904. godine u knjizi *Teozofija*. Središnje teme su čovjekova tročlanost (tijelo, duša i duh), reinkarnacija i karma. U tom periodu objavljuje knjige *Kako se stječu spoznaje viših svjetova* i *Tajna znanost*. Godine 1907. nastalo je Steinerovo temeljno pedagoško djelo, *Odgoj djeteta promatran preko duhovnih znanosti*. Godine 1913., nakon sukoba s Teozofskim društvom, osniva Antropozofsko društvo (antropozofija, od grč. *antrophos* – čovjek, *sophia* – mudrost). U to vrijeme je razvio i umjetnost izražavanja i kretanja koju je nazvao euritmija (od grč. *eu* – dobro, *ritmija* – ritam) (Bakota, 2007).

U Švicarskoj 1913. godine pokraj Dornacha započela je gradnja drvenog zdanja po Steinerovim arhitektonskim planovima, jedinstvenog po dvostrukoj kupoli, koja je dotada smatrana nerješivim arhitektonskim problemom. Ono je zamišljeno kao sjedište Antropozofskog društva, a nazvano je Goetheanum. Steiner je zamislio da se tu ustanovi niz znanstvenih i umjetničkih odsjeka postavljenih na duhovno-znanstvenim temeljima, koji bi mnogima, osobito mladim ljudima, omogućio pronalazak zdravog puta bavljenja mnogim ljudskim djelatnostima, a koji bi ujedno bio harmoničan i namijenjen duši.

Rudolf Steiner se uskoro oženio s Marie von Sivers (1867-1948), koja je kao član uprave Društva preuzela sve organizacijske poslove. Godine 1917. u knjizi *O zagoneci čovjeka* te osobito u knjizi *O zagonetkama duše* Steiner je iznio teoriju o tročlanosti ljudskog organizma, u kojem djeluju živčani sustav, ritmički sustav i sustav izmjene tvari. Sukladno tome razvio je ideju o tročlanosti socijalnog organizma u kojemu bi također trebala djelovati tri spomenuta sustava, kao kultura, pravni sustav i gospodarstvo (Bakota, 2007).

Godine 1918. na samom početku revolucije u Njemačkoj, Steiner je za radnike tvornice Waldorf-Astoria držao predavanja o socijalnim i pedagoškim temama. Tako su suradnici spontano odlučili da za svoju djecu tu pedagogiju pretvore u djelo. Uz pomoć direktora tvornice Emila Molta otvorena je prva waldorfska škola 1919. godine u Stuttgartu. Ona je utemeljena na pedagoškim principima duhovne znanosti. Rudolf Steiner je sve do 1924. godine držao cikluse predavanja o temeljnim idejama svoje odgojne umjetnosti i poznavanju čovjeka. Iz waldorfskog školskog pokreta nastali su waldorfski dječji vrtići, kao i odgovarajuća mjesta za izobrazbu odgojitelja (Bakota, 2007).

U razdoblju od 1922. do 1924. godine životna drama Rudolfa Steinera dosegla je svoju kulminaciju slijedom markantnih događaja. U silvestarskoj noći 1922. godine drvena građevina Goetheanuma, njegovo životno djelo, izgorjela je do temelja u podmetnutom požaru.

On je odmah pristupio izradi nacrtu novog Goetheanuma, čija je izgradnja, tada novim materijalom – betonom, završena nakon njegove smrti.

Naime, godine 1925. kada je počela izgradnja u Dornachu, Rudolf Steiner je teško obolio. Iz bolesničke postelje davao je savjete posjetiteljima i pisao svoju autobiografiju pod naslovom *Moj životni put*. Rudolf Steiner je umro 30. ožujka 1935. godine u Dornachu (Bakota, 2007).

3. ANTROPOZOFIJA - TEMELJ WALDORFSKE PEDAGOGIJE

Da bi se bolje shvatila waldorfska pedagogija i waldorfski vrtić, treba krenuti od samog temelja ove pedagogije - od antropozofije.

Antropozofska literatura obuhvaća brojne knjige pa će se ovdje istaknuti neke spoznaje antropozofije koje se koriste kao polazište waldorfske pedagogije, koja se temelji na upravo na antropozofskom duhovnom pogledu na svijet.

Antropozofija je pojam koji je nastao na temelju dviju grčkih riječi: ἄνθρωπος (*anthropos*) – čovjek i σοφία (*sofia*) – mudrost, znanje, a označava religiozni sustav koji naučava mogućnost neposrednog duhovnog spoznavanja cjelokupne stvarnosti.

Antropozofija se može shvatiti i kao duhovna znanost, odnosno kao znanost o tijelu, duši, duhu i svijetu. Prirodna znanost objašnjava mrtvi svijet (tvari, supstance), međutim postoje brojna pitanja koja čovjeka zanimaju izvan materijalnog svijeta. Takvo je npr. ovo pitanje: Što ima prije rođenja i poslije smrti? Antropozofi odgovaraju: tamo gdje prestaju objašnjenja prirodnih znanosti, počinje antropozofija (Matijević, 2001:61).

Do antropozofskih spoznaja dolazi se logičkim (misaonim) putem, odnosno misaonom analizom i vlastitim unutarnjim iskustvom. Usavršavanje tih metoda postiže se tzv. okultnim školovanjem (Matijević, 2001: 61).

Antropozofska duhovna znanost ne shvaća odgoj kao znanost, kao teorijsku spoznaju, nego kao istinsku umjetnost koja se bavi najplemenitijim materijalom na svijetu - sa samim čovjekom, odnosno sa samim djetetom. Čovjeka se promatra kao biće tijela, duša i duha, koje se neprestano razvija, a dijete kao biće koje do svoje odraslosti i zrelosti prolazi faze razvoja svijesti koje je čovječanstvo prolazilo tijekom svoje evolucije.

Odgovitelju je potrebna sposobnost praćenja cijelog čovjekovog bića onako kako se ona očituje u djeteta. (preuzeto s:<http://www.zzjzpgz.hr/nzl/4/waldorf.htm>, 12.03.2015.)

Odgovitelj za dijete treba biti duhovni „pomagač njegovog razvoja“. Zato odgovitelj mora spoznati duhovne zakonitosti koje leže u temeljima ljudskog razvoja.

Mora biti upućen na podatke koji proizlaze iz Steinerovih istraživanja i promatranja, ali i koja potječu iz vidovitosti; s druge pak strane duhovne vježbe predstavljaju instrument koji će mu, ako bude dovoljno dosljedan, omogućiti da s vremenom i sam dođe do duhovnih spoznaja (Seitz i Hallwachs, 1996: 193).

Rudolf Steiner se nije zadovoljio samo s izgradnjom antropozofskog nauka, nego je to uspio i praktično primijeniti. Naime, pronašao je put prenošenja antropozofije, i to preko osnivanja prve waldorfske škole 1919. godine u Stuttgartu.

Antropozofsko učenje služi kao znanstvena podloga waldorfske pedagogije, te da bismo bolje razumili što se događa u waldorfskim vrtićima.

3.1. Reinkarnacija i karma

Značajno mjesto u antropozofiji ima i učenje o reinkarnaciji i karmi. Reinkarnacija znači ponovno rođenje poslije smrti, prelazak duha koji je živio u jednom tijelu u tijelo novorođenog čovjeka (ili životinje ili biljke). Ljudska duša (koja živi između tijela i duha) iz svoje duhovne *domovine* kreće prema fizičkom tijelu da bi ispunila svoju zadaću na zemlji. Nakon tjelesne smrti duša prolazi kroz fazu objašnjenja i učenja u duhovnom svijetu i tada se utjelovljuje opet u nekom drugom tijelu na Zemlji. Duša posreduje trenutačnost i trajnost. Trenutačno čuva za sjećanje, a trajno preuzima duhovni dio za sutrašnjicu.

Karma se temeljno uči u indijskim religijama (hinduizam, budizam itd.), a znači da je život neprekinut krug ponovnih rađanja i smrti određenih djelovanjem u ranijem životu.

Ukupnost čovjekovih dobrih i loših djela, pobuda i misli, koja određuje okolnosti pod kojim će on živjeti u idućoj inkarnaciji, izraz kojim se označava sudbina koju ljudi sami kreiraju je karma. Karma uključuje životnu zadaću koja stoji pred čovjekom u određenoj inkarnaciji.

(preuzeto s: www.unipu.hr/uploads/media/AKPO_-_web.doc, 19.03.2015.)

Karma stalno vodi čovjeka prema toj zadaći sve dok ju on ne svlada i na duh ne djeluje zakon ponovnog utjelovljenja i ponovnog života na Zemlji (Seitz i Hallwachs, 1996: 121).

Čovjek ne donosi sa sobom samo cjelokupno iskustvo iz više inkarnacija (i iz boravka u duhovnom svijetu), nego se rađa s određenom sudbinom. Tijelo podliježe zakonu nasljeđa, duša podliježe zakonu sudbine kojeg sama stvara.

Steiner drži da teška sudbina jedne inkarnacije ima svoje razloge u karmi (što znači da je prouzrokovana nekim neuspjehom ili neizvršavanjem životne zadaće čovjeka u određenoj inkarnaciji u prethodnom životu na Zemlji) (preuzeto sa: www.unipu.hr/uploads/media/AKPO_-_web.doc, 19.03.2015.).

3.2. Krist kao centralna snaga – prareligioznost

Steiner je bio svjestan da je „duhovna znanost optužena zbog budizma jer govori o ponavljanju života na Zemlji.“

U antropozofiji je Kristov lik stavljen u središte koji je, postavši čovjekom i prolazeći kroz smrt žrtve, uzdrmao nepobitnu zakonitost karme: samim time što se božansko biće pretvorilo u čovjeka. Ljudi su dobili suborca i spasitelja u duhovnom svijetu. Uz karmu se veže pojam ljubavi, milosti i izbavljenja. Ponovno rađanje nije beskonačno; (daleki) cilj je ujedinjenje s božanstvom iz čijeg je rajskog vrta jednom i došao na Zemlju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Steiner vrlo jasno kaže: „Duhovna znanost kako ju mi doživljavamo ne teži stvaranju neke nove religije“ i: „Duhovna znanost ne želi nadomjestiti kršćanstvo, ali želi biti instrument preko kojeg se može spoznati kršćanstvo.“

U praktičnom dijelu će se pokazati kako Krist kao središnji lik postaje uzor za odgojitelja i kako je cjelokupna nastava (ne samo nastava vjeronauka) u waldorfskoj školi od temelja kršćanski orijentirana. Budući da dijete dolazi na Zemlju iz duhovnog svijeta, ono sa sobom donosi izvornu religioznost, koju odrasli trebaju samo sačuvati i njegovati i koju se ne smije razvodniti i „odgajati“ (Seitz i Hallwachs, 1996: 122).

Waldorfski su vrtići kršćanski orijentirani, ali nisu opredijeljeni u vjeroispovijesti. Djeca srastaju putem doživljavanja blagdana sa svojim kulturnim krugom. Religiozni se odgoj odvija putem aktivnosti, stavu prema radu i životu uzora prema ljudima te svijetu putem prenošenja religioznih vrijednosti poput mira, strahopočitavanja, povjerenja (Carlgren, 1990).

3.3. Tročlanost čovjeka: tijelo - duša - duh

Rudolf Steiner točno raščlanjuje čovjeka na tri „dijela“: preko fizičkog tijela čovjek spada u ovozemaljski svijet, preko duha ulazi u svoju domovinu, a duša koja osjeća je nužni dio koji povezuje, da čovjek ne bi bio rastrgan između ta dva svijeta. Tročlanost se provlači kroz sva ljudska područja i djelovanja.

Ljudski organizam se dijeli na živčano-osjetilni sustav, ritmički sustav te na sustav udova i razmjene tvari. S tim su još povezani i tri vrste izražavanja života: mišljenje je povezano sa živčano-osjetilnim sustavom, osjećaji s ritmičkim sustavom, a htijenje s udovima.

Na temeljima antropozofskog učenja, Rudolf Steiner je opisao dijelove čovjekova bića te ih podijelio u četiri sastavna dijela: fizičko tijelo, eterično (životno) tijelo, astralno (osjećajno) tijelo i svoje Ja. Fizičko tijelo svoje obličje prima zakonima naslijeđa i u njemu je predstavljeno materijalističko shvaćanje života.

Eterično tijelo djeluje kao pokretačka snaga i omogućuje da se snage fizičkog tijela kreću, rastu i razvijaju. Astralno tijelo nosi bol, radost, instinkte, požudu i strast, a svojstveno je samo životinjama i ljudima. Čovjek je jedino živo biće koje posjeduje svoje Ja i koje nadilazi tu tročlanost (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ta četiri dijela bića nisu od početka jednako razvijena. Steiner opisuje ljudski razvoj u koracima od po sedam godina.

U prvom sedmogodišnjem razdoblju, koje počinje rođenjem fizičkog tijela, dijete je samo osjetilno biće koje još ne može razmišljati o svojoj percepciji i koje oponaša i upija ono što dolazi od odraslih. Bitan zadatak za odgojitelja je da u predškolskom vremenu osigura adekvatne fizičke uvjete za razvoj, jer ti fizički uvjeti djeluju na razvoj djeteta (prostor, boje, predmeti). Vezu s okolinom dijete ostvaruje oponašenjem preko uzora (odgojitelja). Na dijete u prvim godinama života ne djeluju dakle pouke, već ono uči oponašanjem. U tom razdoblju značajan je razvoj mašte, a mašta se ne može razvijati uz pomoć industrijske igračke uz koje se više nema što izmisliti. Zato se za taj period preporučuju originalne i jednostavne lutke koje mogu izraditi odgojitelji od priručnog materijala (platno, drvo i dr.) .

Drugom sedmogodišnjem razdoblju se oslobađa eterično tijelo. Dijete sada može učiti i slijediti autoritet (učitelja) kojeg voli, ali i upamtiti navike koje će mu kasnije biti od velike pomoći kod razvoja vlastite samostalnosti.

U trećem sedmogodišnjem razdoblju, koje je određeno pubertetom, dolazi do oslobađanja astralnog tijela. Dijete je u mogućnosti samo prosuđivati i donositi moralne odluke (Seitz i Hallwachs, 1996).

Četvrto razdoblje započinje rođenjem vlastitog „ja“, što se po Steinerovu mišljenju događa do dvadeset i osme godine, i dijeli se na sedmogodišnja razdoblja dok pritom prethodna djeluju na sljedeća. „Ja“ preuzima zadaću usavršavanja i razvijanja svih drugih dijelova bića, a prije svega povezivanje s duhom (Seitz i Hallwachs, 1996).

4. TEMELJNA PEDAGOŠKA NAČELA WALDORFSKE PEDAGOGIJE

Temeljna pedagoška načela waldorfske pedagogije (Carlgren, 1990):

- Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu djeteta
- Odgoj „onoga što čovjek donosi sa sobom“
- Temperamenti
- Sedmogodišnja razdoblja
- Osposobljavanje osjetila
- Sveobuhvatno shvaćanje
- Samoodgoj odgojitelja.

4.1. Strahopoštovanje prema duhovnom podrijetlu djeteta

Svaki odgojitelj u waldorfskoj pedagogiji treba držati dijete kao duhovno biće čije mu je vođenje povjereno na sedam godina. Svako novorođenče se mora promatrati kao individualnost koja ima svoj kontinuitet i koja se svjesno inkarnirala kod određenih roditelja došavši iz duhovnog svijeta i slijedeći određenu sudbinu.

Steiner je na svojim predavanjima koja se bave čovjekom i koja su bila namjenjena odgojiteljima, opisao kako se duhovni dijelovi čovjeka koje on označava duševnim duhom, odnosno duhovnom dušom, takoreći presvlače tjelesnošću napuštajući stupnjeve faze rođenja. On kaže: “Zadaća je odgojitelja usklađenje ta dva dijela“. Budući da je dijete vrlo blizu događaja s one strane, senzibilni i nepristrani odgojitelj može ga promatrati samo s čuđenjem i štovanjem. Ne treba pokušavati da se preko odgoja i prema njegovim vlastitim planovima djetetu nešto usadi, nego treba oslušivati pravu prirodu djeteta. Ellen Key je to opisala na svoj način: „Potčiniti pravo biće djeteta i napuniti ga nečim drugim je pedagoški zločin kojim se odlikuju i oni koji glasno najavljuju: da odgoj treba razvijati samo vlastitu individualnu prirodu djeteta!... Treba pustiti da se ta priroda mirno i polagano sama razvija i treba samo osigurati da vanjske okolnosti potpomognu rad prirode, to je odgoj.“ Duh odgojitelja možemo povezati s onim što je duhovno u djetetu nadilazeći bilo kakvu teoriju odgoja i osobne sposobnosti (i poteškoće) (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.2. Odgoj „onoga što čovjek donosi sa sobom”

Kad se u šezdesetih godina počelo promatrati čovjeka i svijet sa stanovišta sociologije, odnosno gledati na njih socijalno – kritički, u pedagogiji se razbukovala vruća rasprava o tome – što ima veći utjecaj na dijete: naslijeđe ili njegova društvena okolina (Seitz i Hallwachs, 1996).

(To posljednje je odlučno zastupao pedagog i docent na Pedagoškoj visokoj školi u Münchenu Heinz-Rolf Lunckert među ostalim u svom radu: “Kako pospiješiti talent i obrazovanje u predškolskoj dobi?”. U tom radu se on zalagao za sustavne programe za napredovanje u predškolskom dobu. Već se godinu dana nakon toga pokazalo da se prividni „uspjesi“ takvih mjera za napredovanje s jedne strane izjednače, a s druge strane mogu biti i štetni ako su preuranjeni.). Zdravom ljudskom razumu moralo bi u svakom slučaju biti jasno da dijete nije posve određeno naslijeđem jer bi se u tom slučaju moglo posve odustati od odgoja i umjesto toga „uzgajati“ pametnu djecu (horror-pomisao koja se i ne čini tako neumjesnom, ako imamo u vidu današnje istraživanje gena); s druge strane se jasno može vidjeti da isti način odgoja i obrazovanje kod različite djece daje različite rezultate. Kako bi se tada preko ta dva posve različita modela mogla objasniti izuzetno nadarena djeca sasvim prosječnim roditeljima? Ili kako dolazi do toga da upravo visoko nadarena djeca često nemaju uspjeha u životu (Seitz i Hallwachs, 1996).

Steinerovo učenje o čovjeku pokazuje kako se duhovnost koju čovjek sa sobom donosi na svijet prenosi između onoga što je naslijeđeno i datih životnih okolnosti. Takvo shvaćanje čovjeka svodi okolinu i naslijeđe na njihovo stvarno značenje i njegovu djelotvornost. Preko takvih spoznaja može se objasniti kako u waldorfskoj pedagogiji uvijek polazi za rukom da čak i one mlade ljude kod kojih se pokazuje prividni nedostatak nadarenosti (ili koji su čak svrsatni u grupu „duševnih smetnji“) izvede na pravi životni put. Na temelju tih spoznaja nadareno dijete ne napreduje jednostrano prema „geniju“, nego se tako usmjerava da razvija sve svoje snage i da postane cjelovito biće (Seitz i Hallwachs, 1996:126).

Steiner je govorio i pisao dosta o odgojnim i nastavnim metodama, ali jedna je stvar tu najvažnija: pravi pedagoški koraci i mjere koji se nikad ne izvode iz programa, ni iz teorije, nego nastaju tako što odgajatelj osluškuje ono što se događa u djetetu i istražuje što je dijete donijelo na svijet i što bi bilo za njegov život dobro (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.3. Temperamenti

Temperamenti ili karakteri ne mogu se jednostavno objasniti preko raspoloženja ili osjećaja koje se izvana može primjetiti. Rudolf Steiner objašnjava temperamentnu ulogu kao prenositelja između naslijeđenog i individualnosti. „Temperament stoji točno u sredini između onoga što smo donijeli na svijet i onoga što individualno postizemo... u sredini između onoga čime se čovjek naslanja na svoje pretke i onoga što donosi iz svojih prethodnih utjelovljenja. Temperament uspostavlja ravnotežu između vječnog i prošlog.“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

Temperament je dio djetetovog bića koji odgojitelji posvećuju posebnu pažnju i ima važnu ulogu u waldorfskoj pedagogiji.

Vrste temperamenata i njihova obilježja:

- Melankolik – (zamišljen, iznutra jak, sklon dubokom razmišljanju) u njegovom djelovanju prevladava njegovo ja.
- Kolerik – (iznutra jak, lako se uzbudi, brzo naljuti) prevladava astralno tijelo
- Sangvinik – (iznutra slabiji, lako mu je skrenuti pažnju i površan je) prevladava eteričko tijelo.
- Flegmatik – (iznutra slab, miran i lijen, sklon je nepokretnosti) kod njega vlada samo fizičko tijelo.

Djeca u vrtiću su pretežno sangvinici, a svoj vlastiti temperament grade tek nakon određenog razdoblja. Homeopatsko načelo promatranja temperamenta vrijedi kako za način na koji djeca sjede, tako i za izbor boje vlastite odjeće do izbora odgovarajućeg instrumenta, prehrane i terapije: na ono što je isto treba djelovati istim. To znači da flegmatičnom djetetu treba pružiti mir i sporost, koleričnom djetetu snagu, sangviničnom promjenu i melankoličnom materijal koji potiče na razmišljanje (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ukoliko odgojitelj imati u uvid temperamente djece koje su već formirane ili tek postupno dolaze do izražaja, on mora u svojim pitanjima i opisima biti:

- toliko raznolik, okretan i prilagodljiv da ga sangvinici jedva mogu slijediti
- toliko ljudski sućutan da melankolici naprosto zaborave na sebe
- tako dramatičan da kolerici budu zainteresirani i „prikovani“ baš time (a ne nekim izvanjskim disciplinarnim mjerama).

Odgojitelj mora izraziti sva četiri temperamenta kod djece a najvažnije načelo je ne djelovati protiv temperamenata. Nego zajedno s njima, nastojeći ih oprezno preobražavati i dovoditi u sklad (Carlgren, 1991).

4.4. Sedmogodišnja razdoblja

Podjela na sedmogodišnja razdoblja u antropozofskoj pedagogiji nije dogmatska teorija o stupnjevima, nego se može doživjeti intuitivnim promatranjem čovjeka i njegovog ritma.

Prvo sedmogodišnje razdoblje počinje s rođenjem fizičkog tijela. Malo je dijete posve osjetilno biće koje sve oponaša i sve upija. Onako kako je u tijelu majke za vrijeme trudnoće fizičko tijelo zaštićeno tako je u tom razdoblju eterično tijelo još skriveno i zaštićeno.

U drugom sedmogodišnjem razdoblju, kad se nakon izmjene zuba oslobađa eterično tijelo, dijete može učiti preko autoriteta odgojitelja kojeg voli. Ono svojim životnim tijelom prima ritmove i navike koji će mu kasnije omogućavati da razvije vlastitu snagu i samostalnost. Astralno tijelo se još nije „rodilo“.

Treće sedmogodišnje razdoblje određeno je pubertetom koji se kod djevojčica pokazuje prvom menstruacijom a kod dječaka mutiranjem. Puno značajniji od toga su astralni „trudovi“ koji se pokazuju u velikoj potištenosti, rastrganosti između maštanja o svemoći i nezadovoljstva sa samim sobom i s cijelim svijetom. Sad se mora ono što je dijete preuzelo od svojih uzora (to su ljudi iz njegove okoline i povijesne ličnosti) dokazati pri prosuđivanju i pri svjesnom djelovanju (Seitz i Hallwachs, 1996).

Kad se rodi vlastito ja ulazi se u četvrto sedmogodišnje razdoblje. Sada su kod mladog čovjeka stasale i duša i tijelo, on umije prosuđivati i fantazirati i može - iako se to danas pravno ranije događa - u pravom smislu važiti za „odraslog „ čovjeka. Vlastita „režija“ ukida vođenje kroz karmu koju dijete donosi sa sobom. Ako odgoj ima uspjeha to se manje pokazuje u poslovnoj karijeri, a puno više u sjedinjenju s životnim planom kojeg dijete donosi sa sobom i sa svijetom. To rezultira osjećajem zadovoljstva. Rudolf Steiner dijeli na sedmogodišnja razdoblja i život koji slijedi nakon tih razdoblja. Duhovno važni dijelovi i dalje rade na usavršavanju čovjeka pod vodstvom vlastitog ja (duh sam, životni duh, duhovni čovjek). Od sredine života na slijedeća razdoblja djeluju prethodna sedmogodišnja razdoblja. Sposobnosti, ali i štete koje su nastale u prethodnim razdobljima, djeluju i u kasnijim razdobljima tako da izgrađuju ili razaraju čovjeka (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.5. Osposobljavanje osjetila

Osjetila su „vrata kroz koja svijet ulazi u čovjeka.“ To možemo pojasniti na primjeru onih osjetila koja nedostaju: što slijepcu znači boja ili gluhome glazba?. U prvom sedmogodišnjem razdoblju tako kaže Rudolf Steiner, dijete je samo „osjetilno biće“. Ono još ne može razmišljati o svojoj percepciji. Stoga svako osjetilno iskustvo djeluje duboko sve do stvaranja organa i duševno-tjelesnih ritmova. Svi dojmovi koji dolaze preko osjetila prihvaćaju se kao istinski, dobri i lijepi i oponaša ih se (Seitz i Hallwachs, 1996:132).

Rudolf Steiner govori o dvanaest osjetila:

1. Vanjska osjetila koja su podređena mišljenju:

- Ja osjetilo
- Osjetilo za razmišljenje
- Osjetilo za riječi
- Osjetilo sluha

2. Vanjsko – unutarnja osjetila – podređena su osjećajima:

- Osjetilo za toplinu
- Osjetilo vida
- Osjetilo okusa
- Osjetilo mirisa

3. Unutarnja osjetila – podređena su volji:

- Osjetilo ravnoteže
- Osjetilo za kretanje
- Osjetilo života
- Osjetilo opipa

Cilj sveobuhvatne pedagogije je da se uključe sva djetetova osjetila koja treba svakodnevno njegovati i hraniti. Jedan od problema suvremenog doba je to što djeca najčešće ne koriste sva osjetila nego samo upotrebljavaju osjetilo vida i sluha tj. jednostrana upotreba gledanja i slušanja kao direktnih dostavljača do mozga. Ostala osjetila polako zakržljavaju jer se ne upotrebljavaju. U waldorfskoj se pedagogiji osposobljavaje osjetila ne ograničava samo na estetski odgoj u okvirima umjetnosti, nego se ono provlači kroz sva područja učenja i doživljavanja. Da bi nahranili osjetila, djetetova okolina mora biti onoliko izvorna koliko je moguće. Nisu potrebne hrpe igračaka; malom djetetu nije potrebna nikakva igračka osim njegovih udova, prekrivača na krevetiću i majčinog glasa (Seitz i Hallwachs, 1996).

Materijali s kojim se malo dijete igra trebaju imati geometrijske praoblake i biti osnovnih boja tako da ih dječja duša može opaziti preko sjećanja. Prirodni materijali (drvo, vuna) i jednostavni oblici omogućuju razvoj kreativne maštovitosti; jasne boje bez uzoraka su obilježja osmišljenih igračaka (Seitz i Hallwachs, 1996).

Odgojitelj u waldorfskom vrtiću potiče dječja osjetila na puno načina. To su grupne igre, slobodna igra, igre u krugu, igre s instrumentima za djecu, pjevanje, dječja euritmija, rad u vrtu ili bavljanje s lutkama, životinjama, krpicama itd. Načelno treba dijete u to doba poštediti dodira i rada s strojevima odraslih jer na taj način dolazi do otuđivanja između shvaćanja i funkcije. Dijete ne može ništa korisno naučiti preko perilice za rublje, nego će prije nešto naučiti kad pere lutkino rublje.

Neće ništa naučiti korisno ni preko električne mješalice. Korisnije će biti da drvenom žlicom samo mijesi tijesto. Osjetila se osposobljavaju preko osnovnih gesta i djelatnosti ljudi, a na taj način se vježba i kreativnost (Seitz i Hallwachs, 1996).

Njega osjetila odvija se npr. kroz:

- uređenje prostora i atmosferu u prostoru,
- u izražavanju gesta odraslih i njegovom uvriježenom načinu govora,
- prilikom postupanja s materijalima za igru i prilikom igranja vani,
- pri aktivnostima i fizičkom dodiru,
- pri objedu, oblačenju itd. (Carlgren, 1990).

Danas je jako teško osposobljavati osjetila djeteta u doba u kojem vladaju računala, i gdje vlada poplava podržaja. Zato odgojitelj ima ulogu da s puno „odgojne umješnosti“ otvori djetetu osjetila i da održi i unaprijedi prirodno čuđenje djeteta prema mnogostranosti i veličanstvenosti stvaralačkog čina (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.6. Sveobuhvatno shvaćanje

Waldorfska pedagogija treba povezati mišljenje, osjećanje i htijenje. Traži se da jednako obrazuju „glava, srce i ruka“. Namjera Rudolfa Steinera bila je ujediniti umjetnost, znanost i religiju. Odgoj i nastava u waldorfskoj pedagogiji se ne dijeli na teoriju i praksu. Sve što dijete uči je cjelovit doživljaj njega samog i svijeta koji ga okružuje. Stečeno iskustvo prenosi se preko tijela, osjećaja i glave (Seitz i Hallwachs, 1996).

U waldorfskom dječjem vrtiću radi se tako da djeca plješću uz neku pjesmu, trči se u ritmu ili se crta, učenje jezika pretvara se u životne situacije preko scenskih igara i kazališnih predstava. Umjetnost i religija prožimaju svaki rad djecom. Nikada se ne prenose gole činjenice. Steiner smatra da dijete treba naučiti živjeti tako da se uskladi sa samim sobom i sa cijelim svemirom (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.7. Samoodgoj odgojitelja

„Odgojitelj mora biti snažna, potpuna i skladno razvijena osobnost. Mora biti živi primjer pozitivnog, savjesnog i odgovornog odnosa prema životu, prema radu, obvezama i svim ljudskim dužnostima; uzor moralnog ponašanja“ (Vukasović, 2000:47).

Iako zvuči poznato da prije svakog odgoja mora biti samoodgoj to načelo se slabo primjenjuje u odgojnoj praksi.

U pedagoškoj izobrazbi još uvijek vlada stav da čovjek može postati dobar učitelj ili odgojitelj samo ako dovoljno svlada teorijsko znanje o djeci i ako marljivo nauči i primijeni pravilne metode. U prva dva sedmogodišnja razdoblja u kojem dijete uči preko oponašanja, odgojitelj snosi veliku odgovornost. Onaj koji želi odgajati ne može izbjeći razmišljanje o čovjeku, pa tako o samome sebi (Seitz i Hallwachs, 1996).

Odgojitelj ima zadaću poučavati, pokazivati, objašnjavati, savjetovati, usmjeravati, poticati, navikavati djecu na ispravne pogreške. To su poznati postupci odgajanja ali naj snažniji i najdjelotvorniji jest odgojiteljičin primjer. Djeca promatraju i oponašaju te se posustovjećuju s odgojiteljem (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ako on zna kako svaka nepromišljena, ljutita izjava njegovog vlastitog temperamenta, svako nepažljivo rukovanje s nekim predmetom i svako melankoličko raspoloženje utječe na dijete, pa čak i na njegovo tijelo. Tada će on prvo upoznati svoj karakter i temperament i naučiti kako da ih savlada prije nego što se suoči s djetetom. (Seitz i Hallwachs, 1996).

Odnosno njegov temperament i karakter, strpljivo uživljavanje i prirodni autoritet određuju njegovu skupinu, što znači da odgojitelj reagira onako kako to traže potrebe djece. Stoga Rudolf Steiner navodi konkretne meditacijske i spoznajno-teorijske vježbe pomoću kojih će se odgojitelj pripremiti za zadaću koja je pred njim i koja će mu pomoći kad bude imao problema. Odgojitelj koji je preko takvih vježbi upoznao samoga sebe i na kojem se primijeti da je na sebi radio (i da i dalje radi!) takvog će odgojitelja djeca priznati kao prirodni autoritet. On će imati bitno manje problema s disciplinom (Seitz i Hallwachs, 1996).

5. ORGANIZACIJA ŽIVOTA I RADA ODGOJITELJA U WALDORFSKOM VRTIĆU

Danas, u vremenu ubrzanog, tehnologiziranog i neritmičkog načina života, kad nerijetko obitelj čine dijete i jedan od roditelja, postoji opasnost da se djetetu ukrade djetinjstvo. Ono ne doživljava neposredno vremenske, dnevne i godišnje mijene, nema prilike vidjeti ljudski rad i sudjelovati u njemu, uskraćeno mu je mnoštvo boja, mirisa i nijansi različitih osjetilnih doživljaja (preuzeto sa: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/4/waldorf.htm>, 26.03.2015.).

U prvih sedam godina dijete najviše treba sigurnost i ljubav. Pokraj sebe mora imati odraslu osobu koja mu je uzor i koju može oponašati. Odgojitelj u waldorfskom vrtiću uvijek obavlja neki smislen i djetetu vidljiv rad. Osjećaj sigurnosti dijete razvija i uz pomoć aktivnosti koje se ritmički izmjenjuju i ponavljaju. Djetetu treba cjelovit doživljaj svijeta pri čemu se njegova osjetila harmonično razvijaju, te stoga prakticiranjem waldorfske pedagogije, djecu štitimo od preranog intelektualnog učenja i štetnih utjecaja medija koji ometaju harmoničan razvoj (preuzeto sa: <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 26.03.2015.).

5.1. Waldorfski vrtić

U waldorfskim vrtićima je jedan od glavnih obilježja promatranje djeteta kao cjelovitog bića. Što znači, da odgojitelj mora pazi na psihički, fizički i duševni razvoj djeteta. Da bi razvoj bio potpun treba osigurati najveću moguću slobodu i individualnost u odgoju, te oplemeniti razum, emocije i htijenje (Carlgren, 2001:8).

U odgojnom radu s djecom nema klasičnog plana i programa, a osnovni principi rada odgojitelja u waldorfskom vrtiću su ritam i ponavljanje te primjer i oponašanje.

Odgojno-obrazovne grupe čine djeca različite kronološke dobi (od 3. do 7. godine života).

Ritam označava zdravlje, sklad i harmoniju. Uvažavanje ritma življenja znači zaštita djeteta od nepovoljnih utjecaja. Ritam je pravilna izmjena dviju vrijednosti koje su u potpunoj suprotnosti, a zajedno daju cjelovitost ili cijelinu, npr. dan-noć, svjetlo-sjena, plima-oseka, napeto-opušteno. Pravilna izmjena ritmova postoji u prirodi. S obzirom da je čovjek dio te prirode, nužno je slijedi kako ne bi narušio svoje zdravlje. Dobro znamo kako se osjećamo kada jednu noć ne spavamo, ako je provedemo sa prijateljima ili učimo za ispit. Sutradan, kao da nam nešro fali, ne osjećamo se dobro. Tako je i sa djecom (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ako ne žive pravilnim ritmom (ustajanje, jelo, aktivnosti, ručak, odmor...) oni su kronično umorni, razdražljivi, nervozni, često plaču, često obolijevaju.

U radu se prati ritam dana, tjedna i godine. Dnevni ritam temelji se na uravnoteženoj izmjeni umjetničkih i životno radnih aktivnosti sa slobodnim i kreativnim aktivnostima djece i odgojitelja, na principu „udah“ i „izdah“. „Udah“ su aktivnosti koje izvode, odnosno vodi odgojitelj. Djeca pri tome slijede - oponašaju i na nesvjestan način uče. To je npr: Kolo, euritmija...

„Izdah“ su aktivnosti kojima dijete spontano izražava svoje doživljaje i iskustva iz neposredne okoline. To je slobodna igra u sobi dnevnog boravka i igra u zraku (preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/ritam.html>, 26.03.2015.).

Tjedni ritam temelji se na izmjeni umjetničkih aktivnosti. Godišnji ritam temelji se na obilježavanju svetkovina. U dnevnom, tjednom i godišnjem ritmu izmjenjuju se različite aktivnosti: igra, obroci i odmaranje, umjetničke i radne aktivnosti. Sve aktivnosti i sadržaji imaju cilj da kod djeteta razviju aktivnu, nenasilnu i stvaralačku igru, da izniknu iz same djetetove nutrine. Takva igra u svijetu odraslih odgovara ozbiljnom i kreativnom radu, nastalom iz pune slobode čovjeka (preuzeto sa: <http://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija>, 26.03.2015.).

U waldorfskom dječjem vrtiću je:

- ugodno i toplo ozračje (obiteljska atmosfera),
- umirujući prostor (ugodne boje, materijali, umjetničke slike, te namještaj obliha rubova)
- prijazno ali dosljedno i odlučno ponašanje odgojitelja,
- stalan ritam aktivnosti,
- dovoljno vremena za slobodnu igru,
- prirodni materijali (drvo, vuna, pamuk, svila, pčelinji vosak, biljne boje...),
- igračke bez suvišnih detalja koje ostavljaju djeci prostora za razvoj stvaralačke fantazije (komadi drveta raznih oblika, školjke, kamenje, obojene tkanine...),
- umjetničke aktivnosti,
- radne aktivnosti,
- domaćinski poslovi,
- svakodnevni boravak na zraku,
- zdrava prehrana

(preuzeto sa : <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 26.03.2015.).

U waldorfskim vrtićima djeca zajedno s odgojiteljima sudjeluju u sjeckanju povrća, pravljenju kruha i kolača, mljevenju brašna, čišćenju prostorije i namještaja, popravljanju i izradi igračaka, šivanju lutaka i izvođenju lutkarskih predstava. Odgojitelj je osoba koja je svojim moralnim bićem te promišljenim, svrhovitim i preglednim aktivnostima postaje uzor i poticaj za djetetovu aktivnost, bilo u radu, bilo u igri (preuzeto sa <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 26.03.2015.).

5.1.1. Godišnji ritam

Za odgoj u vrtićkoj dobi nije potreban „nastavni plan i program“. Vrijeme i sadržaj godišnjeg plana i programa u waldorfskim vrtićima određuje se smjenom godišnjih doba. Odgojitelj se mora uživjeti u duhovnu pozadinu svakog godišnjeg doba, da bi to mogao prenijeti djeci na njima primjeren način. Velika pažnja se posvjećuje proslavi rođendana. Za dijete je to izuzetno važan događaj prigodom kojeg sebe doživljava kao važnim dijelom grupe i osjeća se voljeno i sigurno (Seitz i Hallwachs, 1996).

Godišnji ritam se obilježava i blaguje:

JESENSKI CIKLUS:

1. Svetkovina žetve(rujan)
2. Miholje- Sv. Mihael (29. rujna)
3. Martinje

ZIMSKI CIKLUS:

4. Sv. Nikola (6. prosinac)
5. Božić

PROLJETNI CIKLUS:

6. Korizma i Uskrs
7. Uzašašća
8. Duhovo

LJETNI CIKLUS:

9. Svetkovina ljeta - Dan Sv. Ivana (Ivanjdan)
10. Proslava rođendana

1. Svetkovina žetve (rujan)

Godina u waldorfskom vrtiću započinje proslavom Svetkovine žetve zahvalnice. Djeca donose bogate plodove prirode: šipak, tikvice, jabuke, orahe, šarene listove, kestenje, žirove češere i još puno toga skupljaju na svečanom stolu. Djeca u pjesmama, stihovima i u kolu izražavaju svoju zahvalnost tome mnoštvu. U centru igre sad je zanimanje seljaka koji je obavio žetvu i sad melje zrna, mlinara koji od zrna brašno i pekara koji od brašna pravi kruh. Ribež pomoću kojeg se pravi brašno od kestenja najtraženije je oruđe u to doba. (Seitz i Hallwachs, 1996).

2. Miholje

Na ovu svetkovinu nadovezuje se Mihovlje (dan Sv. Mihovila 29.rujna), period koji traje četiri tjedna. Mihael je sluga Kristov koji želi voditi čovjeka ka razumijevanju i doživljavanju Krista i svega što je učinio za nas. On je čovjekov pomagač koji ga ohrabruje u borbi protiv zla. Prikazuje se u borbi sa zmajem ali i s vagon koja simbolizira posljednji sud. Dobro i zlo koje je duša učinila za života mjere se jedno protiv drugog. Konkretni poticaji u dječjem vrtiću jest poticati dječju volju da čine dobro i da kontaktiraju sile zla, što postizemo aktivnostima kao što su izrada vage, puštanje letećih zmajeva (kao simbol čovjekovog držanja sila zla u svojim rukama). Primjerene bajke: Bajke s motivima poticaja na dobro npr: „Željezni Ivan“, „Vrag s tri zlatne dlake“, „Kristalna kugla“, „Dva brata“... Svetkovina Miholja trebala bi pružiti djeci hrabrost za život i rad (Seitz i Hallwachs, 1996).

3. Martinje

Dan Sv Martina je 11. studenog. Sv. Martin je u kršćanstvu poznat kao duboko religiozan čovjek koji je podijelio svoj ogrtač s prosjakom. On je postao simbol za kršćansko shvaćanje bratstva među ljudima. Djecu ćemo poticati da i sama nešto daruju, a konkretne aktivnosti jesu izrada svjetiljki kao simbol unutrašnjeg svjetla čovjeka koje želi sjajiti prema van (Seitz i Hallwachs, 1996).

4. Sv. Nikola

Dan Sv Nikole je 6. prosinca. Taj dan djeca dočekaju s posebnim uzbuđenjem i srećom.

Nažalost, u današnjem izrazito materijalističkom dobu ovaj se blagdan svodi na darivanje skupih i neadekvatnih igračaka a pravi se značaj zaboravlja. Nikola je bio mirski biskup koji je umro 343.godine .

Već u djetinjstvu je pokazivao duboku religioznu prirodu, uvijek je radio ono što je bilo ispravno i stajao uz dobro. Uz njegovo ime veže se i legenda da je često u mračnim zimskim noćima rado šetao gradom i u kuće siromšne djece bacao jabuke, kruh i orahe. Zbog takve prirode, Sveti Nikola postao je onaj koji nam pomaže u pripremama za Božić. Hvali djecu zbog njihovog dobrih djela te im poklanja jabuke i orahe. Ponekad ih mora opomenuti i potaknuti za veće napore te im daruje i šibu (Seitz i Hallwachs, 1996).

Aktivnosti u vrtiću: Dolazak Svetog Nikole i Krampusa (simbol onoga što bi od čovjeka nastalo bez nebeskog svjetla kad bi ga oblikovala samo zemljska priroda).

Oni nose zlatnu i crnu knjigu u kojima pišu dobra djela, odnosno nepodopštine u potekloj godini, za svako dijete posebno.

Ovakom aktivnošću, koja ne smije biti predstava već usmjeravanje prema dobru s određenom dozom strahopoštovanja, u djeci se želi stvoriti osjećaj da iznad nas postoji jedna viša sila koja o nama moralno sudi (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 2. Sv.Nikola ³

³ Slika 2: Sv.Nikola, preuzeto sa <http://www.vitica.hr/fotoalbum.html>, 26.03.2015.

5. Božić (25.prosinca.).

Iz unutarnjeg mira i mraka Adventa dolazi svetkovina svjetla, rođenje sina Božjeg. Božićne jasle predstavljaju veliki događaj nakon dugog očekivanja tijekom kojeg se lutke pastira sve više približavaju jaslama (potajno, da djeca ne vide). Aktivnosti koje je obavljaju u vrtiću: Vrt je načinjen od borovih grana u obliku spirale na čijem se kraju nalazi svjetlo (svijeća). Svako dijete u mraku prolazi vrtom i na božićnom svjetlu pali svoju vlastitu svijeću, te je nosi sa sobom. Dakle, dijete simbolički prolazi put od tame do svijetlosti, novog rođenja, Božića. Primjerene bajke za ovu veliku svetkovinu jesu razne božićne priče iz Biblije, „O Marijinom djetetu“, „Bajka o Božićnoj ruži“, „Mladi mlinar i mačkica“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

6. Korizma i Uskrs

Djeca predškolske dobi ne bi trebala svjesno sudjelovati u Korizmi i Uskrsu. Naime, oni još nisu dovoljno sazreli da bi mogli doživjeti veliku mučeničku smrt Isusa Krista. Svjesno predočavanje Kristove patnje i smrti ne treba biti potaknuto do pripreme za Krizmu djeteta. Radošću što je duga zima pobjeđena i što se priroda probudila i opet cvjeta i živi, prikazanom kroz pjesme, priče i igre, djeci se na simboličan način približava čudo uskrsnuća. Aktivnosti koje radimo s djecom jesu ukrašavanje jaja bojama koje pripadaju četirima elementima: ljubičasto-zemlja, plavo-voda, žuta-zrak, crvena-vatra; pravljanje uskrsnjeg stabla. Dobro je ako u ovom periodu dijete može doživjeti bit sva četiri elementa npr.zemlja– baveći se vrtlarstvom i modeliranjem u glini, vode–skupljanjem ukrašnje vode, zraka-kroz igranje loptom, njihanje i izrađivanje vjetrenjača te vatre–putem ukrašnjih svijeća. Primjerene bajke; Bajke s motivom preobrazbe, patnje i pobjede života nad smrću kao npr.“Vuk i sedam kozlića“, „Crvenkapica“, „Kraljević žaba“, „Kristalna kugla“... (Seitz i Hallwachs, 1996).

7. Uzašašća

Četrdeset dana Uskrsa vodi do blagdana Uzašašća. Po kršćanskoj tradiciji u Evanđelju po Luki, opisan je Krist koji se uzdignuo na nebesa i blagoslivlja one koji su oko njega. On je ukrsnuo, ali se sjedinjuje s nebesima, zemljom i čovjekom. Uzašašće nije jednostavno prikazati djeci. Kao i obično, najvažnije su simboličke slike koje se duboko urezuju u dječju dušu. Ovaj blagdan je obično povezan sa slikom oblaka:“Oblak ga je sakrio od njihovog pogleda“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

U svakodnevnoj šetnji s djecom možemo odvojiti vremena za svjesno promatranje oblaka, za razmišljanje o njihovoj prirodi, mogućnostima izdisanja, mijenjanja; za biranje maslačka i otpuhavanje maslačkovih zvjezdica u svijet. Od velike važnosti ovdje je i svetkovni stolić s prigodom slikom, svijećem i zvjezdicama kao simbolom slika nebeskih sila na Zemlju (Seitz i Hallwachs, 1996).

8. Duhovo

Blagdan duhova nadovezuje se na Uzašašće, odnosno to je pedeseti dan nakon Uskrsa. Djela Apostolska svjedoče nam o tom blagdanu. Kristovi učenici bili su zajedno na ovaj dan, sjedinjeni u srcu i mislima. Sišao je Duh Sveti i ušao u njihove duše. Poručuje nam da je Krist sjedinjen sa svakim od nas, on nije nestao on je ovdje. Duhovo je dakle, blagdan kršćanske zajednice. U dječjem vrtiću na stolu gori svijeća (nešto veća) dok je dvanaest svijeća (kao dvanaest apostola) okružuje. Nakon pjesme i stihova, svako dijete pali svoju svijeću plamenom one središnje. Djeca mogu upaliti svijeće drugih s kojima su povezani, za roditelje, bake i djedove, prijatelje. Na taj način ona doživljavaju zajednicu s ljudima koji ih okružuju. Ovdje je ta mala riječ “za“ toliko vrijedna. Ovaj čin paljenja svijeća za druge kasnije može izrasti u molitvu za druge (Seitz i Hallwachs, 1996).

9. Dan Sv. Ivana (24. lipnja).

Ivanje započinje 24. lipnja a slavi se četiri nedelje. Ivan Krstitelj bio je onaj koji je Isusu Kristu pripremio put. Ova nam svetkovina govori o putu unutarnjeg razvoja i težnje za vrlinama. Konkretno aktivnosti s djecom jesu pjesme i plesovi uz vatru (na otvorenom) koji povezuju djecu sa stoljećima dugom tradicijom slavljenja ljeta, kao suprotnost Božiću. Bajka koja se priča jest „Vjerni Ivan“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 3. Proslava Ivandanja ⁴

10. Proslava rođendana

Posebno slavlje u svakom vrtiću je proslava rođendana svakog djeteta. Slavljenik jedan dan sjedi s krunom na glavi, a ostala djeca slave njegov rođendan. Tada odgojitelj posebno za njega izradi poklon i uredi sobu te ispriča rođendansku priču u kojoj opiše događaje iz djetetovog života. Pjevaju se prigodne pjesmice, slavljenik na glavi stavlja rođendansku krunu i svečani plašt, a ostala djeca su vrlo važan dio svečanosti kao i roditelji. Svejedno je što se taj dan jede: u svakom slučaju rođendanska torta uvijek je tu (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 4. Proslava rođendana ⁵

⁴ Slika 3: Proslava Ivandanja, preuzeto sa: www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html, 26.03.2015.

⁵ Slika 4: Proslava rođendana, preuzeto sa: <http://www.kindergarten.eggllham.de/geburtstagsfeier.html>, 26.03.2015.

5.1.2. Tjedni i dnevni ritam

Tjedni i dnevni ritam stvaraju kod djeteta povjerenje u život, jer dijete s vremenom nauči što slijedi te se tako osjeća sigurno. Time se također nenasilno djeluje na pamćenje i razvija osjećaj za vrijeme. Tako svaki dan u tjednu ima svoj specifičan karakter kada se odvija određena aktivnost: npr crtanje vodenim bojama ili euritmija ili modeliranjem pčelinjim voskom.

Tjedni ritam – obilježava ga redosljed izmjene prevladajućih aktivnosti u radu s djecom. Odgojitelj određuje tjedni ritam npr:

- Ponedjeljak – slikanje „mokra na mokro“
- Utorak - modeliranje
- Srijeda - Euritmija
- Četvrtak - crtanje voštanim bojama
- Petak – pravljanje kruha i kolača

U waldorfskom vrtiću dnevni ritam ostvaruje se po načelu „udaha“ i „izdaha“. Svaki dan u vrtiću slijedi određeni ritam koji naizmjenično kao udisaji i izdisaji traži koncentraciju ili dopušta slobodnu, opuštajuću igru. Tada se zajednički posprema, peru se ruke i djeca se okupljaju u jutarnjem krugu da bi slušala pjesmice ili se igrala u kolu. Nakon intenzivne koncentracije kod kola i nakon doručka djeca uživaju u igri vani u vrtu. Prije nego što krenu kući još se jednom skupljaju u krug, sat otkucava podne i djeca se opraštaju. Ponekad se u podnevnom krugu crta ili nakon slobodne igre dolazi euritmija za „školsku djecu“ (preuzeto sa: www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr, 14.04.2015.).

1. Primjer: Tjednog ritma u waldorfskom vrtiću „Mala Vila“

Ponedjeljkom slikaju biljnim akvarel bojama, žutom, crvenom i plavom. Djeca na početku dobivaju jednu boju kako bi jasno doživjela kvalitetu koju ta boja ostavlja prije nego se pomiješa sa drugim bojama. Boje im dajemo prateći tijek godišnjih doba – u jesen nijanse crvene i žute, zimi plavu boju, u proljeće žutu i plavu i ljeti žutu, crvenu i plavu. Slikanje na mokrom papiru na dijete djeluje imaginativno i opuštajuće te podržava djetetovu sanjajuću svijest.

Utorkom dolazi voditeljica euritmije Miriam koja s djecom radi euritmiju. Euritmija je posebna umjetnička aktivnost koja u sebi sadrži govor, glazbu i pokret.

Srijedom vrtić zamiriši mirisom toplog kruha i domaćeg kolača kojeg su umijesite marljive dječje ručice. Ako imaju sreće da koji kolačić ostane, tada se i roditelji oslade, a ako ne, mogu samo uživati u mirisu.

Četvrtak je dan za crtanje, ali ne bilo kakvim bojama. Naše pastele su načinjene od prirodnog pčelinjeg voska i posebnog su oblika (u obliku malih blokova tj. pločica), prilagođenog dječjoj ruci. Pločice s različitim rubovima i različito širokim površinama omogućavaju da se dijete ne usredotoči samo na crtu, već i na doživljaj boje. S pločicama crta bezbrižno, jer svaka igra ovim bojama završava za dijete lijepim crtežom i time ona nije opterećena s konkretnom, zadanom formom.

Petkom djelujemo na razvoj volje modeliranjem u pčelinjem vosku, nepredenoj vuni, glini, plastificiranjem u papiru itd. Toga dana uobičajamo i temeljitije pospremati i čistiti vrtić. Na ovaj način djeca se uče određenom redu (koji ostavljaju za sobom na kraju tjedna i koji ih dočekuje na početku novog) u kojem i sami sudjeluju zajedno sa odraslima. Djeca tako čine ono što najviše vole, a to je oponašanje odraslih pri njihovom radu, a odraslima ova aktivnost pomaže da djecu uče redu bez previše verbalnog poučavanja (preuzeto sa: www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr, 14.04.2015.).

2. Primjer: Dnevnog ritma u waldorfskom vrtiću „Čakovec“

Život u vrtiću:

- jutarnje okupljanje do 8.30 sati
- doručak do 9.00 sati
- okupljanje i izgovaranje izrijeka
- ritmičko kolo uz pokret, riječi i glazbu
- slobodna igra djece, a odgojiteljica radi ručni rad
- pospremanje igračaka i predmeta na njihovo mjesto
- umjetničke aktivnosti (crtanje pastelama, oblikovanje pčelinjim voskom, lutkarska predstava, slikanje tehnikom "mokra na mokro", euritmija...)
- pečenje kruha (jednom tjedno)
- domaćinski poslovi: pospremanje, pranje, brisanje, čišćenje, metenje, glačanje ...
- radne aktivnosti: rad u vrtu, sadnja, izrada komposta, hranilišta za ptice
- ručni rad: šivanje, pletenje, vezenje, tkanje, izrada igračaka...
- boravak na zraku

- umirujuće gestovne igre prstićima (prije ručka)
- poslije ručka slijedi dnevni odmor i opuštanje koje odgojitelji potiču sviranjem na liri, pričanjem bajke ili pjevajući uspavanku
- buđenje, užina i slobodna dječja igra
- dolazak roditelja između 15.30 i 16.30 sati (preuzeto sa: <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 14.04.2015.).

5.2. Uloga i priprema odgojitelja u waldorfskom vrtiću

Waldorfska pedagogija prolazi od stava da je svaki odgoj u svojoj osnovi samoodgoj čovjeka, pa je u tom kontekstu zadaća odgojitelja ne dirati u djetetovo „JA“, već osigurati uvjete da njegova individualnost i unutarnja snaga postanu vidljivi. Odgojitelj je osoba koja je svojim moralnim bićem te promišljenim, svrhovitim i preglednim aktivnostima postaje uzor i poticaj za djetetovu aktivnost, bilo u radu i bilo u igri (preuzeto sa: www.unipu.hr/uploads/media/AKPO_-_web.doc, 14.04.2015.).

Zadatak odgojitelja je da u predškolsko vrijeme osigura adekvatne fizičke uvjete za razvoj, jer ti fizički uvjeti djeluju na razvoj djeteta (prostor, boje, predmeti). Vezu s okolinom dijete ostvaruje oponašanjem i preko uzora (primjera). „Na dijete ne djeluje moraliziranje i dociranje, nego ono što odrasli pred njim čine“, tvrdi Steiner. Na dijete u prvim godinama života ne djeluju dakle pouke već ono uči oponašanjem. U tom periodu značajan je razvoj mašte u djeteta, a mašta se ne može razvijati uz industrijske igračke uz koje se više nema što izmisliti. Zato se za taj period preporučuju jednostavne i originalne lutke koje mogu izraditi roditelji ili odgojitelji od prirodnog materijala (platno, drvo i dr.) (Matijević 2001:61). Odgojitelj je kao vrtlar koji potiče rast djece i ukalupljuje njihov karakter, kao svećenik i vođa ljudskih duša koji pruža pomoć duhovnom buđenju te kao majstor iscjeliteljskih umjetnosti koji brine o usklađivanju četiri temperamenta. Stavovi i interesi koje odgojitelj posjeduje jesu: osobni integritet, ljubav prema djeci, poštivanje prema roditeljima, posvećenost samorazvoju te entuzijazam.

Vještine i kompetencije koje odgojitelj u waldorfskom vrtiću treba posjedovati jesu: pjevanje, sviranje, pričanje priča, izvođenje lutakarskih predstava, prikladna gestikulacija i govor, oblikovanje zdravog i iscjeljujućeg okruženja, uspješna komunikacija s roditeljima i kolegama, umjetnost, ručni radovi i domaćinstvo te vrlo bitno cjeloživotno učenje.

Čuđenje, poštivanje i zahvalnost prema svijetu i prirodi, ljubavnost i toplina, prihvaćanje drugih bez osuđivanja te osjećaj za lijepo i estetiku neke su od osobina

waldorfskih odgojitelja (preuzeto sa: www.unipu.hr/uploads/media/AKPO_-_web.doc, 14.04.2015.) .

Odgovitelj svake godine unaprijed pripremi pedagoški rad s djecom.

Te pripreme obuhvaćaju:

- Proučavanje ritmova i događaja u prirodi i čovjeku, te razumijevanju duhovnog značenja događaja tijekom godine s kojima se i odgojitelj usklađuje
- Samostalno pisanje i sastavljanje KOLA (aktivnosti u vrtiću) za novu pedagošku godinu
- Pisanje gestovnih, prstovnih i ritmičkih igara za djecu
- Odabir priča i bajki za nadolazeću pedagošku godinu
- Šivanje lutaka za predstavu
- Pripremanje lutkarskih predstava
- Pripremanje tema za roditeljske sastanke
- Proučavanje stručne literature
- Izrađivanje novih i popravljavanje postojećih igračaka
- Nabavljanje materijala za pedagoški rad
- Uređivanje vrtića za novu pedagošku godinu (preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 14.04.2015.).

Slika 5. Izrada vila od nepredene vune ⁶

⁶Slika 5: Izrada vila od nepredene vune, preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 14.04.2015.

5.3. Aktivnosti u waldorfskom vrtiću

Dijete kroz igru istražuje i upoznaje svijet oko sebe. Igra je spontana aktivnost koja ga veseli i opušta. Svakom je djetetu potreba i znatiželja za igrom urođena. U igri dijete aktivno angažira svoje mogućnosti te pronalazi interese koji anticipiraju njegov psihički, tjelesni i kognitivni razvoj. Igra je vrlo nespecijalizirana aktivnost predškolskog djeteta i kao takva ima vrlo važnu ulogu u njegovom razvoju. Ona je najpogodniji poligon za razvoj i iskušavanje različitih psihičkih procesa i ljudskih osobina. Kroz igru dijete djeluje na vlastiti tjelesni, psihomotorni, emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj pri čemu se stvaraju zdravi temelji djetetovog funkcioniranja kao osobe. Za dijete igra predstavlja ogledalo razvoja (preuzeto sa <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 22.04.2015.).

5.3.1. Radne aktivnosti

Vrijeme u kojem živimo ne ostavlja puno prostora za bavljenje djecom na smiren i strpljiv način, pa je djetetu vrtić često mjesto gdje se slušaju (i čuju) njegove ideje, razmišljanja i problemi. Boravak u njima nalikuje životu u obitelji s puno djece, gdje svaki (pa i najmanji) član ima svoja zaduženja, stječući tako radne navike i rutinu i u onim aktivnostima koje obično kod kuće obavljaju stariji.

Radni odgoj je bitan u waldorfskoj pedagogiji. Kroz ovaj odgoj djeca obavljaju praktične vještine, kroz domaćinske poslove kao što su: pečenje kruha, pospremanje, pranje, brisanje, čišćenje, metenje, glačanje, zalijevanje cvijeća...), radne aktivnosti (rad u vrtu i cvjetnjaku, sadnja, izrada komposta, hranilišta za ptice, sabiranje i sušenje ljekovitih bilja, čišćenje i uređivanje šume...).

Djeca uz pomoć odgojitelja rade ručne radove kao što su: šivanje, pletenje, vezanje, tkanje, izrada igračaka ili izrada upotrebnih predmeta od drva ili metala). Kroz radni odgoj djeca imaju priliku istraživati šumu i livadu, proučavati biljke i životinje, trčati i skrivati se, igrati se maštovitih igara (Seitz i Hallwachs, 1996).

5.3.2. Slobodna igra

Slobodna igra ne znači kaos, naprotiv: Odgojitelji i njihovi pomagači sjede npr. za stolom i šiju haljine za lutke ili popravljaju igračke. Neka djeca se oko njih okupljaju i pomažu im, druga se igraju oponašajući ih u kutiću s lutkama ili u radionici ili im treba malo „zagrijavanja“ pa prave figurice od voska ili crtaju kredom. Zbog intenzivne koncentracije odraslih na njihov rad, nisu ni potrebne verbalne opomene. Djeca se instinktivno uživljavaju u tu koncentraciju čak i tada kada se bave različitim aktivnostima. Tijekom slobodne igre odgojitelj će pomoći pojedinoj djeci koja možda imaju još problema s grupom, ili su pak umorna ili su možda agresivna nakon duge vožnje autom. Posebno velike probleme sa slobodnom igrom imaju djeca koja vrlo dugo gledaju televiziju i kod koje je mašta već ograničena i oštećena. Njih odgojitelj mora znatno više poticati i pomagati im. Ako slobodna igra potječe u dobroj atmosferi tada se sva djeca na kraju okupe i pjevaju tijekom pospremanja pri čemu do izražaja dolazi različitost njihovih temperamenata, ali se ipak sva djeca vesele tom zajedništvu (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slobodna igra omogućuje razvoj temeljnih kompetencija:

- Razvoj jezika

Jezik se vrlo brzo razvija zbog mogućnosti spontanog govora unutar malih skupina. Dijete koje ne govori jako dobro uči kroz konkretne primjere. Takvo dijete uči brzo govoriti kroz stvarne životne situacije ili imitirajući život kroz igru, a ne preko ciljanih govornih vježbi.

- Razvoj socijalnih vještina

Slobodna igra djetetu pruža intenzivnu vježbu za razvoj čitavog niza socijalnih vještina: dijeljenje, suradnju, taktičnost, percepciju i poštivanje kulturne i društvene raznolikosti itd.

- Emocionalni razvoj

Dok se dijete slobodno igra, proživljava različita emocionalna raspoloženja koja upoznaje i savladava. Tako dijete može biti sretno, ljuto, ljubomorno, razočarano, hrabro. Dijete kroz slobodnu igru upoznaje svoje emocije i uči ih kontrolirati. Na taj način dijete stvara prostor i igru koja odgovara njegovim emotivnim potrebama (plašljivo dijete koje slaže visoku barijeru kako bi si dopustilo usuditi se biti hrabro).

- Kongitivni razvoj

Igrajući se prirodnim predmetima ili nedefiniranim igračkama dijete uzima u obzir svoje elementarne osobine dok koristi svoju maštu slobodno. Tako primjerice mali štapići mogu lako postati špageti, a veliki štap gitara. Prije nego što se dijete upozna sa simbolima poput onih koje se koriste u pisanom obliku (brojevi i slova), dijete koristi oblike slobodne simbolike na temelju nadahnuća koje dolazi iz različitih oblika objekata s kojima se igra (preuzeto sa: http://www.sumskavila.com/?page_id=376, 22.04.2015.).

Slika 6. Slobodna igra ⁷

⁷ Slika 6: Slobodna igra, preuzeto sa: http://www.sumskavila.com/?page_id=376, 22.04.2015.

5.3.3. Kolo

Glavni sadržaj kola određuje se prema velikim godišnjim proslavama. Sadržaj i pojedine proslave pripremaju se oko četiri tjedna, s njima se živi i ti sadržaji još odzvanjaju u kolu.

Ništa se ne proučava i uči napamet. Dječje sudjelovanje događa se samo kroz oponašanje: oponaša se kako odgojitelj govori i kako se kreće, oponaša se njezino unutarnje raspoloženje. Svako dijete sudjeluje u skladu sa svojim temperamentom i sa svojim karakterom. Neka djeca samo osluškuju dok stoje u krugu, tek tada počnu sudjelovati, a ponekad preuzmu i „glavnu ulogu“, primjerice ulogu princa koji je ogrnut maramom. Predstavljanje ne stoji u prvom planu kad je riječ o kolu; više se radi o unutanjem doživljavanju djece. U okviru kola, koje je nakon slobodne igre jedan element koji traži koncentraciju, pazi se na ritam, na okupljanje i razdvajanje, na glasnoću i tišinu, na snagu i nježnost (Seitz i Hallwachs, 1996).

Ovom aktivnošću djeca razvijaju slijedeće razvojne zadaće:

- Razvoj samostojnosti, samosvjesti i pozitivne slike o sebi
- Osjećaj pripadnosti grupi
- Razvoj osjetljivosti i tolerancije prema drugima
- Pokretljivost tijela tj fleksibilnost
- Razvoj krupne motorike
- Razvoj i poticanje mašte i uživanje u sadržaj
- Razvoj koncentracije i pažnje
- Razvoj osjećaja prema lijepome
- Poticanje kreativnosti
- Razvoj govora
- Obogaćivanje aktivnog rječnika
- Razvoj i pravilnu artikulaciju glasova
- Osjećaj za pravilnu izmjenu ritma
- Razvoj intonacije i sluha
- Zapamćivanje i reproduciranje znanja

(preuzeto sa : www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr, 22.04.2015.).

Slika 7. Kolo⁸

5.3.4. Slikanje i druge umjetničke djelatnosti

Dok ujutro svako dijete tijekom slobodne igre može crtati u svoj blokić kako i što hoće, odgojitelj podučava djecu kako slikati vodenim bojama. Već i sama podjela paleta i namakanje papira spužvicom spada u ritual u kojem djeca pobožno sudjeluju. Samo se po sebi razumije da se kist briše s posebnom krpicom prije nego što ga se uroni u boju. Slika se s tri temeljne boje, ali dijete na početku dobija samo jednu boju. Prvo i jasno treba doživjeti dojam koji boja ostavlja prije nego se boje pomiješaju. Uz svaku boju odgojitelj priča jednu „priču o boji“, naprimjer o žutom suncu, o plavoj vodi itd. To se ne čini da bi se uspostavila disciplina, iako to pojačava koncentraciju i sprječava neprimjereno ponašanje djeteta: priča o boji ne obraća se samo osjetilima djece nego im treba prenijeti nešto o duhovnoj kvaliteti boje.

Ako na vlažnom papiru primjerice vidimo žutu boju sunca ili plavu boju neba i ako iz toga nastane zeleno tada je to puno više od miješanja boja: onda se pred djetetovim očima razvija iz svjetla i vlažnosti nešto doista živo (Seitz i Hallwachs 1996:153).

Sve što djeca čine prožeto je umjetnošću, ukrašavanje stola za godišnja doba isto tako kao i slika koja dočarava bajku, pjevanje u kolu isto tako kao i pričanje priča, zajedničko oblikovanje ukrasa za prostor isto tako kao i pravljenje kruha.

⁸ Slika 7: Kolo, preuzeto sa://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija, 22.04.2015.

Ali pored slikanja za djecu postoji još nekoliko mogućnosti da dođu u bliži kontakt s umjetnošću. Vosak sa svojim čistim bojama i posebnom kvalitetom materijala poziva na oblikovanje cijelih krajolika ili obitelji patuljaka (Seitz i Hallwachs 1996:153).

Djeca tako doživljaju kako vosak koji je na početku tvrd postaje mekan i kako se može oblikovati. Neupredna vuna također omogućuje posebno oblikovanje na jedan sasvim drugačiji način. Nju se čupka i nježni slojevi vune stavljaju se jedni na druge. Vježba se i tkanje u jednostavnim oblicima. S “pravim“ alatom djeca mogu u vrtićkoj dobi pokazati svoje sposobnosti oblikujući drvo. Cjelina je uvijek polazište umjetničkog djelovanja i ona se oblikuje i prerađuje. Nikad se ne konstruiraju pojedinačni dijelovi. Takav stav se i kasnije u waldorfskoj školi provlači kao bitna sastavnica svakog umjetničkog rada (Seitz i Hallwachs 1996:153).

Slika 8. Slikanje vodenim bojama ⁹

⁹ Slika 8: Slikanje vodenim bojama, preuzeto sa: www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/, 22.04.2015.

5.3.5. Euritmija

Euritmija je umjetnost izražavanja pokretom. Euritmijske geste i pokreti pokušavaju izraziti sam zvuk i govor kroz pokrete tijela. Riječ euritmija dolazi iz Grčkog jezika gdje ima značenje lijepog ili skladnog ritma pokreta. U govoru čovjek svoje unutrašnje stanje duha izražava riječima, a u euritmiji čovjek unutrašnje stanje duha izražava pokretom. Rudolf Steiner euritmiju još naziva „vidljivim govorom“ gdje ulogu riječi preuzima pokret tijela. Znanstveno se može ustanoviti da naše tijelo reagira na zvukove, kako riječi tako i glazbu, određenim suptilnim kretnjama. Euritmija suptilne reakcije-doživljaje zvuka izražava u ekspresivnijoj formi pokreta tijela vidljivog oku. Tako da svako slovo i zvuk ima svoj prirodni izraz u pokretu tijela. Riječi i tonovi postaju vidljivi u euritmijskoj interpretaciji. Razlikujemo pedagošku, zdravstvenu i umjetničku euritmiju.

Pedagoška euritmija je način djelovanja pokretom koji ima pedagošku vrijednost, određeni euritmijski sadržaji pomažu djeci u savladavanju određenih obrazovno-odgojnih sadržaja. Program pedagoške euritmije za djecu određen je starošću djeteta, s programom euritmije za djecu moguće je započeti kad je dijete staro četiri godine. Program pedagoške euritmije provodi se u waldorfskim obrazovnim ustanovama, od vrtića do kraja srednje škole. Djeca zahvaljujući euritmiji vježbaju motoriku, koncentraciju, sluh, glas te koordinaciju kretanja, govora i misli. Pedagoški cilj euritmije je vježbanje motorike, koncentracije, sluh, glasa te koordinacije kretanja, govora i misli (preuzeto sa http://centar-rudolf-steiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.).

Potrebno je naglasiti izuzetnu vrijednost euritmije za dijete u predškolskoj dobi kad se pokreti, govor i cjelokupno ponašanje djeteta intenzivno oblikuju iz zamjećivanja i oponašanja pokreta, govora i ponašanja ljudi u njegovoj neposrednoj okolini. U euritmiji za djecu predškolske dobi djeca uče kroz veselu igru sudjelujući u euritmijskom igrokazu. Kroz euritmijski igrokaz djeca vrlo lako uče govor tako i znanje stranog jezika. Euritmija na djecu u predškolskoj dobi ima poseban utjecaj zato što dijete uči na prirodno svojstven način toj dobi, oponašajući riječi i raznolike izražajne i kvalitetne pokrete euritmista, koji djecu poput vilenjaka vodi kroz svijet slika dječje mašte u euritmijskom igrokazu. Dijete u igrokazu postaje „mirno poput planine, šareno i mirisno ko cvijet, teče brzo kao potok, šumi kao vjetar u krošnji, veselo zuji kao pčela, slobodno leti kao ptica“ (preuzeto sa http://centar-rudolf-steiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.).

U umjetničkoj euritmiji na pozornici izvode se euritmijske predstave uz recitiranje književnog djela i/ili glazbu. Bajke, priče, djela klasične glazbe, te poeziju euritmisti pretaču u kretnju, koja je unaprijed zadana glasovima i tonovima. U euritmijskoj predstavi govor, zvuk i pokret se magično sinergistički preklapaju i multipliciraju kvalitetu i jačinu doživljaja istog čujnog i vidljivog sadržaja. Nakon euritmijske predstave gledatelj je očaran magijom riječi, glazbe i euritmijskog izražavanja pokretom. Euritmist kao umjetnik pokreta koristi tijelo kao zvukovni instrument. On “ne svira“ na svom instrumentu izvana već ga pokreće iznutra, „svira“ svojim unutarnjim bićem. Ljudsko tijelo u umjetničkoj euritmiji „postaje zvuk i govor“ (preuzeto sa http://centar-rudolf-steiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.).

Slika 9. Vježbanje euritmije ¹⁰

Zdravstvenom euritmijom se kroz oblikovanje specifičnih euritmijskih pokreta liječe određene bolesti. Više od 80 godina primjenjuje se u medicinske svrhe u suradnji s liječnikom za liječenje i ublažavanje zdravstvenih tegoba.

O euritmiji je teško govoriti, treba je doživjeti! (preuzeto sa http://centar-rudolf-steiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.).

¹⁰Slika 9: Vježbanje euritmije, preuzeto sa: http://centar-rudolf-steiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.

5.4. Priprema djeteta za školu

Šestogodišnjaci i sedmogodišnjaci, oni koji će na jesen krenuti u školu, imaju u dječjem vrtiću dvije posebne djelatnosti: s jedne strane im je dopušteno da s odgojiteljem sviraju prve melodije na pentatonskoj kanteli ili dječjoj harfi. Tako preko osluškivanja napreduju do vlastite glazbe ili slušaju glazbu u maloj grupi. Tonovi se maštovito uvode preko malih priča tako da se mogu dogovoriti koji će ton zajedno odsvirati, ali prije svega i zato da bi tonovi isto i boje zadobili kod djece posebnu kvalitetu. Dijete uči točno slušati, uči određivati je li odsviran visoki ili niski ton, a da pritom ne uči ni imena nota niti se uopće bavi napisanim notama. Tako dijete uči muzicirati prije nego što nauči note, isto tako kao što svlada govor prije nego što nauči čitati (Seitz i Hallwachs, 1996:154-155).

Osim toga školskoj djeci koja polaze na jesen u školu je dopušteno da se jednom u tjednu okupe u posebnom prostoru za euritmiju. Svako dijete ima na sebi jednobojnu pregaču koja naglašava zajedništvo u grupi. Slijedeći tonske i glasovne geste euritmije djeca se uživljavaju u tu umjetnost pokreta bez ikakvih objašnjenja i uputa (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 10: Djeca sviraju pentatonsku kantelu ¹¹

¹¹Slika 10: Djeca sviraju pentatonsku kantelu, preuzeto sa: <http://www.kita-ottobrunn.de/einrichtungen/kindergarten-schnirkelschnecke/>, 24.04.2015.

5.5. Igračke i materijali u waldorfskom vrtiću

Prve igračke dijete ima već pri rođenju: male ruke i stopala, koja može pokrenuti i koja ugleda povremeno i iznenadno, usta koja proizvode čudnovate tonove ili može sisati male prstiće na rukama ili nogama. Tijelo je tijekom cijelog dana je instrument za igru i učenje koji predstavlja prvi susret sa svijetom. To iskustvo proširuje se na glas, lice i ruke roditelja, braće i sestara.

Prve zajedničke igre su kratki pjevani ili izgovoreni stihovi prilikom kupanja, premotavanja, oblačenja itd, pri čemu zvuk i ritam imaju određenu ulogu, a ne sadržaj i smisao tih riječi (Seitz i Hallwachs, 1996).

Kad dijete počinje puzati, značajno mjesto zauzima kvaliteta osjetilnih dojmova (npr. mekani vuneni tepih, drvena noga od stola...), prenose prve utiske svijeta koji okružuje dijete. Igračke u waldorfskom vrtiću izrađene su od prirodnog materijala i po obliku i površini su izvorni koliko je to moguće.

Budući da dijete sve dojmove upija, treba posvetiti veliku pažnju kvaliteti materijala. Dojmovi koje dijete prima iz okoline trebaju biti usklađeni: ono što primjerice oko vidi kao drvenu površinu stola treba i pri opipu biti drvo, a ne umjetni materijal. Svi predmeti u djetetovom domu imaju u tom dobu funkciju igračke.

Mjerilo koje vrijedi za igračke je njihova kvaliteta, prirodni materijali u svojim izvornim oblicima i bojama. Prirodni materijali potiču dijete na upoznavanje svijeta, te se time u najranijoj dobi „dubinski njeguje razumjevanje za ekološko“ (Seitz i Hallwachs, 1996).

Izvorni geometrijski oblici: krug, četverokut itd., bude donešene duhovne slike i na arhetipski ih način povezuje sa svim ljudima.

Čiste nepromješane boje dobro djeluju, pa čak i liječe djetetovu dušu ako je potrebno. Uzorci, ukrasi, šare malom djetetu nisu potrebni. Najvažnije igračke su životinje i lutke. Sve dok se dijete ne može uspraviti, ne treba mu ni pružati životinjske oblike da se preko oponašanja životinja ne bi poremetilo načelo ljudskog roda. Kad dijete nauči hodati drvene ili ispletene životinje postaju njegovi ljubimci (Seitz i Hallwachs, 1996).

Odgojitelji izrađuju igračke pred djecom, tako da djeca sudjeluju i vježbaju:

- motoriku,
- kongitivne i verbalne sposobnosti
- usvajaju smisao za ekološko,
- oblikuju se na polju radnog i estetskog odgoja
- te izrađuju samopouzdanje (Seitz i Hallwachs, 1996).

Kad pred djetecom leži lutka koja ima minimalno naglašene udove i glavu, tada ono pomoću svoje mašte mora nadoknaditi sve što toj lutki nedostaje da bi izgledala kao čovjek. Lutka koja ima izražene udove i koja može sjediti i koja se može oblačiti, potrebna je djetetu tek u kasnijoj vrtićkoj dobi ili ranoj školskoj dobi (Seitz i Hallwachs, 1996).

Mjerilo kvalitete vrijedi jednako i za lutke i za životinje, što manje oblikovanja i dobro izrađen prirodni materijal. Pritom treba izbjegavati sve oblike karikature, svako miješanje životinjskih i ljudskih oblika, primjerice u stripovima, ali i kod dražesnih, plišanih medvjedića jer to djetetu skreće pažnju od stvarne slike čovjeka i njegove „životinjske braće“. Maštovitost djeteta želi (i mora) doći do izražaja, jer se komad drveta može pretvoriti i u brod, i u životinju, pa na kraju i u vatrogasni auto ili kulu. Zato ponuđeni oblici trebaju biti elementarni, a njihove površine prirodne, tako da duša ima dovoljno „slobodnog prostora“ za oblikovanje, npr. skupi vartrogasni auto „opskrbljen sa svim pojedinostima i udobnostima“ u toj dobi više spriječava razvoj jer su sve njegove funkcije sasvim određene.

Ako se djetetu duže vrijeme nude igračke koje su oblikovane do krajnjih pojedinosti tada polako zamire snaga za unutarnje oblikovanje i maštovitost se ulijeni. Važno je da djeca ne dobivaju previše stvari, a posebno ne gotove igračke jer sputavaju maštovitost (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 11: Waldorfske igračke ¹²

¹² Slika 11: Waldorfske igračke, preuzeto sa: <http://www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/mv/galerija/>, 24.04.2015

5.6. Uređenje prostora i igračke

Prostor dječjeg vrtića obojan je prema uputama Rudolfa Steinera. U dječjem vrtiću prevladava boja breskve koja je tako prozirno nanescna na zid. „Sikstinska metoda“ s mnoštvo dječjih glavica koje lete i koja ukazuju na duhovno podrijetlo, krasí svaki waldorfski vrtić.

„Stolić godišnjeg doba“ ili „svetkovni stolić“ zauzima centralno mjesto, kao odgovor na pitanje kako djeci probuditi osjećaj za tijek godine i omogućiti im da dožive godišnja doba i svetkovine (Seitz i Hallwachs, 1996).

Cijeli prostor a posebno stol za godišnja doba, izražava raspoloženje određenog godišnjeg doba ili nekog blagdana.

Svakodnevno treba pogledati svetkovni stol i popraviti tkanine, promjeniti vodu ili cvijeće, popraviti položaj lutki i sl (Seitz i Hallwachs, 1996).

Preporučuje se da djeca stvari na svetkovnom stolu u vrijeme blagdana ne diraju. Garderoba, kuhinja i prostor za pranje malo se razlikuju od ostalih vrtića. Razlika postaje očita kad su u pitanju igračke: ovdje postoje samo prirodni materijali i oni su po svom obliku i površini izvorni koliko je to moguće. Ovdje uopće nema tehničkih igračaka i igračaka za konstruiranje, kao ni tzv. „igara za učenje“. Rijetko se upotrebljavaju i slikovnice. Lutke i životinje, drevne igračke i prirodni materijali imaju svoje stalno mjesto na policama i u košarama. Postoji intimni kutak u kojem se djeca igraju s lutkama. Ako djeca pokažu potrebu i druge se igre mogu odvojiti od slobodne igre tako da se upotrijebe posebni stalci koji se mogu pokriti stolnjakom. Jedan od najvažnijh igara nakon treće godine života je gradnja kuće koja simbolizira vlastiti dom za tijelo i stanovanje. Kuće, kolibe i pećine za stanovanje grade se pomoću stolova, stolica, stalaka za igračke i marama i u njima se vrlo intenzivno igra. Sav alat koje se upotrebljava u kuhinji, vrtu ili „radionici“ je „pravi“ alat. Djeca uče promatranjem i oponašanjem pa tako već s tri godine bez ikakave opasnosti mogu nožem oguliti jabuku, pilom prerezati komad drveta ili zakucati čavao (Seitz i Hallwachs, 1996).

Slika 12. Prostor waldorfskog dječjeg vrtića „Neven“¹³

Slika 13. Uredno posložene igračke¹⁴

¹³ Slika 12: Prostor waldorfskog dječjeg vrtića „Neven“, preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 24.04.2015.

¹⁴ Slika 13: Uredno posložene igračke, preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 24.04.2015.

5.7. Suradnja odgojitelja i roditelja

Odgajanje je u waldorfskoj pedagogiji shvaćeno kao zajednički rad odgojitelja i roditelja. Waldorfska pedagogija uključuje roditelje u vrtićku obitelj i nezamisliva je bez sudjelovanja roditelja u odgoju djeteta. Važno je da roditelj zna i doživi na koji način njegovo dijete uči, raste i igra se (preuzeto sa: <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 6.05.2015.).

Osnovna aktivnost djeteta zasniva se na ponašanju odgojitelja, odnosno roditelja i zato zahtjeva veliku roditeljsku inicijativu i aktivno uključivanje u proces odgoja i obrazovanja. Ova koncepcija zahtjeva da dijete ima mogućnost doživjeti, isprobati (svjesno ili nesvjesno) vlastiti odnos prema onome što uči. Isto je tako važna suradnja s odgojiteljima u korist djece: poštivanje ritma - točno dolaženje i odlaženje, javljanje odsutnosti te uvažavanje stručnih odluka odgojitelja i dogovorenog reda u prostoru vrtića (preuzeto sa: <http://www.vrtic-grigoraviteza.zagreb.hr/default.aspx?id=47>, 6.05.2015.).

Waldorfska pedagogija je nezamisliva ako roditelji ne znaju i ne dožive na koji način njihova djeca uče i rade i ako i kod kuće ne potpomognu taj rad odgovarajućim ugođajem. Usklađenost odgojnih utjecaja kod kuće i u vrtiću djetetu daje osjećaj sigurnosti.

Roditelj daje dio sebe da „oboji“ prostor u kojem boravi njegovo dijete jer tom djetetu daje osjećaj sigurnosti i toplinu. Na taj način postajemo jedna velika i sretna obitelj! (preuzeto sa: <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>, 6.05.2015.).

Organiziraju se dani roditelja, roditelji pomažu vrtiću u skladu sa svojom stručnoću, svaki odgojitelj barem jednom godišinje posjeti roditeljski dom svoje grupe.

Roditelji dolaze u vrtić na organizirane radionice gdje izrađuju igračke, kostime za predstave ili sudjeluju u pripremanju nadolazećih svetkovina. Roditelji su uvijek pozvani na dječje predstave, sudjeluju u njima ili ih samo pripremaju za djecu. Izleti u prirodu (odgojitelji, djeca i roditelji) dobra su prilika da se svi upoznaju i zbliže (preuzeto sa: <http://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija>, 6.05.2015.)

6. WALDORFSKA PEDAGOGIJA DANAS

Danas u svijetu postoje 994 waldorfske škole. Do 2001. godine u cijelom svijetu je bilo 1400 waldorfskih vrtića, 120 ustanova za osobe s posebnim potrebama i 68 obrazovnih ustanova za učitelje. Waldorfske metode primjenjuju se i u mnogim ostalim privatnim i drugim školama. Broj novootvorenih vrtića i škola u svijetu stalno raste jer se ona prepoznaje kao pedagogija orijentirana na budućnost i za dobrobit čovjeka. (preuzeto sa: http://hr.wikipedia.org/wiki/Waldorfska_pedagogija, 13.05.2015).

Steinerovo učenje o djetetu i odgoju danas se primjenjuju i u Hrvatskoj. Primjena waldorfske pedagogije započela je čuvanjem djece u jaslicama, a poslije oslobođenja Hrvatske nastupila je se sve glasnije i upornije osnivanjem dječjih vrtića i napokon cjelovite waldorfske škole. Udruženi su u Društvu za waldorfsku pedagogiju Hrvatske. Prvi su waldorfski učitelji stizali iz inozemstva, a sad imaju razne oblike seminara za njihov odgoj i u Hrvatskoj najviše u Zagrebu. Povremeno drže tečajeve i promižbena predavanja po cijeloj Hrvatskoj. Aktivni su i u pisanoj propagandi na hrvatskome jeziku. U Zagrebu, 1997. godine pod okriljem Europskog foruma za slobodu odgoja, održana je javna tribina o waldorfskom pokretu. Svrha tribine bila je zainteresirati javnost za njihove škole te dobiti zakonsku i materijalnu pomoć od hrvatskih školskih vlasti.

U Hrvatskoj djeluju dvije waldorfske škole, u Rijeci i Zagrebu, te osam privatnih waldorfskih vrtića dječjih vrtića koje postoje u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Samoboru.

Velik problem u području hrvatskog obrazovanja je nepostojanje valjanog zakona koji se odnosi na financiranje škola koji djeluju na principu ove metode.

Od 1993. godine kada je osnovana prva waldorfska škola pa sve do danas, alternativne su škole u Hrvatskoj financirane prema posebnim odlukama Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u iznosima koji su se određivali prema nejasnim kriterijima. Jedini zakon koji je trebao definirati taj iznos i jamčiti sustavan finacijski iznos koji bi omogućio normalno djelovanje tih škola donesen je 2008. godine. No zakon je u sprnju 2009. godine ukinut na okruglom stolu „Škola za sutra moj glas za pluralizam u školstvu“. Te su sve škole alternativnog modela osnovane i financirane inicijativom roditelja. Alternativne škole istih pedagoških orijentacija u europskim državama sufinancirane su od državnih institucija. Takav sustav razvijen je u Sloveniji, Mađarskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Španjolskoj. Dok su u: Češkoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Belgiji, Danskoj, Norveškoj, Švedskoj, Finskoj, Estoniji i Letoniji financirane u postupnosti (preuzeto sa: <http://www.srednja.hr/Novosti/Hrvatska/Alternativni-stil-ucenja-Waldorfski-model>, 13.05.2015.).

6.1. Obrazovanje i stručno usavršavanje odgojitelja

Waldorfski odgojitelji nakon Učiteljskog fakulteta prolaze trogodišnju edukaciju. Taj studij promijeni cijeli pristup pedagogiji i životu.

Prva godina je postavljena na širokoj osnovi i namijenjena je svima koji se žele razvijati na profesionalnom i osobnom planu (učiteljima, odgojiteljima, roditeljima, studentima, inženjerima, itd.). Cilj prve godine je proširiti umjetničku senzibilnost i izražajnost, razumjeti čovjeka/ dijete u njegovoj povezanosti s prirodnim, duhovnim i društvenim procesima te naučiti učiti promatrajući prirodne i društvene fenomene. Druga godina studija namijenjena je učiteljima i odgojiteljima, ali i roditeljima i svima onima koje žele podučavati ili odgajati. Cilj druge godine je postati učitelj, odgojitelj, roditelj koji razumije dijete i može svoje djelovanje uskladiti s potrebama djeteta i duhom vremena. Cilj treće godine je postati kompetentan waldorfski učitelj ili odgojitelj (preuzeto sa <http://www.iwp.hr/index.html>, 13.05.2015.).

Završetkom studija ne prestaje stručno usavršavanje odgojitelja predškolske djece. Ono se provodi radi stjecanja novih znanja iz područja važnih za odgoj i obrazovanje predškolske djece zbog unapređivanja vlastite prakse. Stalno stručno usavršavanje i zakonska je obveza, a načini i provedba prepušteni su odgojiteljima i odgojiteljskim vijećima. Stručno usvršavanje se organizacijski ostvaruje individualnim i skupnim oblicima. Individualno stručno usvršavanje (samoobrazovanje) samostalno ostvaruje odgojitelj proučavajući noviju stručnu literaturu. Za razliku od individualnog, skupno stručno usvršavanje ostvaruje se u okviru stručnih tijela, stručnih aktiva ili odgojiteljskih vijeća u vrtiću te izvan vrtića na različitim stručnim skupovima: savjetovanjima, seminarima, županijskim stručnim vijećima, okruglim stolovima, tečajevima, pedagoškim večerima, predavanjima, studijskim putovanjima (preuzeto sa <http://www.iwp.hr/index.html>, 13.05.2015.).

7. ZAKLJUČAK

Waldorfska pedagogija uvelike zauzima drugačije stajalište od klasične pedagogije, čije se metode primjenjuju u državnim vrtićima i školama. Glavni cilj ove pedagoške metode je težnja za usklađivanjem djetetovog „duhovnog i zemaljskog dijela“, kroz puno veću slobodu u odgoju. Njemu se pristupa kao pojedincu čiji se razum, emocije i htijenje nastoje oplemeniti i razviti kao cjelovito biće.

Kod glavnih waldorfskih pedagoških načela pridodaje se važnost temperamentu, osjetilima i samoodgoju odgojitelja. Temperamnet prožima cjelokupni odgojni proces i onaj je dio djetetovog bića kojem waldorfski odgojitelji posvećuju posebnu pažnju. Odgoj osjetila je bitan u waldorfskim vrtićima. Cilj je uključiti sva djetetova osjetila, koja se u dječjem vrtiću potiče na različite načine. Kroz grupne igre, slobodne igre, igre u kolu, igre s instrumentima za djecu, pjevanje, dječju euritmiju, rad s vrtu ili bavljenje s lutkama, životinjama.

U waldorfskom vrtiću nema „nastavnog plana i programa“. Osnovni principi rada u waldorfskom vrtiću su ritam i ponavljanje te primjer i oponašanje. Ritam i ponavljanje je važno načelo jer pruža djeci osjećaj sigurnosti i povjerenja, i mora biti prisutan u dnevnim, tjednim i mjesečnom planu. U dnevnom, tjednom i godišnjem ritmu izmjenjuju se različite aktivnosti: igra, obroci i odmaranje, umjetničke i radne aktivnosti.

Sve aktivnosti i sadržaji imaju cilj da kod djeteta razvijaju aktivnu, nenasilnu i stvaralačku igru. Sve igračke i materijali u waldorfskom vrtiću su od prirodnog materijala, razvijaju osjećaj za ljepotu te potiču na slobodnu i kreativnu igru. U waldorfskom vrtiću prevladava boja breskve, a svetkovni stol (stol za godišnja doba) izražava raspoloženje određenog godišnjeg doba ili nekog blagdana.

Najvažniju ulogu u waldorfskoj pedagogiji ima odgojitelj. Waldorfska pedagogija polazi od stava da je svaki odgoj u svojoj osnovi samoodgoj čovjeka, pa je u tom kontekstu zadaća odgojitelja svakodnevni rad na sebi, odnosno samoodgoj.

Odgojitelji se moraju neprestano dokazivati u svojoj ulozi jer se naglašava njihova odgovornost za uspjeh u odgoju. Stoga trebaju pripaziti i na vlastito vladanje te je važno da odgojitelji budu smireni i toleratni.

Odgojitelj je kao vrtlar koji potiče rast djece i ukalupljuje njihov karakter. Kao svećenik i vođa ljudskih duša koji pruža pomoć duhovnom buđenju. Te kao majstor iscjeliteljskih umjetnosti koji se brine o usklađivanju četiri temperamenata.

Stavovi i interesi koji odgojitelj posjeduje jesu: osobni integritet, ljubav prema djeci, poštivanje prema roditeljima, posvećenost samorazvoju te entuzijazam.

Vještine i kompetencije koje odgojitelj u waldorfskom vrtiću treba posjedovati jesu: pjevanje, sviranje, pričanje priča, izvođenje lutkarskih predstava, prikladna gestiklucija i govor, oblikovanje zdravog i iscjeljujućeg okruženja, uspješna komunikacija s roditeljima i kolegama, umjetnost, ručni radovi i domaćinstvo te vrlo bitno cjeloživotno učenje.

Od otvaranja prve waldorfske škole u Stuttgartu 1919. godine pa se do danas, waldorfska pedagogija prerasla je u pokret za obnovu školstva. Danas u svijetu postoje 994 waldorfske škole, a do 2001. godine u cijelom svijetu je zabilježeno 1400 waldorfskih vrtića. Waldorfski odgojitelji nakon Učiteljskog fakulteta prolaze trogodišnju edukaciju a taj studij promijeni cijeli pristup pedagogiji i životu. O tome koliko je waldorfska pedagogija uspješno osmišljena govori činjenica da se održala se do danas, te je jednako aktualna kao i u vrijeme nastanka. Potvrda toga je brojnost waldorfskih škola i vrtića u razvijenim zemljama.

8. LITERATURA

Knjige:

1. Bakota, R. (2007), *Rudolf Steiner*. Zagreb:Profil
2. Carlgren, F. (1990), *Odgoj ka slobodi: pedagogija Rudolfa Steinera*. Društvo za waldorfsku pedagogiju: Zagreb
3. Glocker, M., Gorbel, W.(1990) *Što je waldorfska pedagogija*, Društvo prijatelja waldorfske pedagogije; Zagreb
4. Lievegoed, B. (1997), *Phases of Childhood*. Anthroposophic Press
5. Matijević, M. (2001), *Alternativne škole*. Zagreb: Tipex
6. Seitz M., Hallwachs, U. (1997), *Montessori ili Waldorf? (knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge)*, Zagreb: Educa
7. Steiner, R.(1990), *Odgoj djeteta sa stanovišta duhovne znanosti*: Društvo prijatelja waldorfske pedagogije, Zagreb
8. Steiner, R.(1995), *Suvremeni odgoj i mladeži*: Društvo za waldorfsku pedagogiju Hrvatske, Zagreb
9. Steiner, R.(2008), *Uvod u waldorfsku pedagogiju*, Buybook: Sarajevo
10. Steiner, R. (2003), *Filozofija kozmologija religija.*: Antropozofsko društvo „Marija Sofija“, Zagreb
11. Steiner, R. (1995), *Pedagoška osnova i ciljevi waldorfske škole.*: Društvo za waldorfsku pedagogiju Hrvatske, Zagreb
12. Vukasović, A. (2001), *Pedagogija*: Hrvatski i katolički zbor „Mir“, Zagreb

Časopisi:

1. Bašić, S. (2008), Waldorfski vrtić: antropologijske osnove i pedagoške postavke, *Mirisi djetinjstva*. br. 14, str.79-89
2. Bezić, Ž. (1997), Waldorfska pedagogija, Crkva u svijetu, br. 34, str. 437-449 godina 1999.
3. Ivić, D. (2007), Waldorfska pedagogija – Malo stvari – mnogo mašte, *Moj vrtić – priručnik za sretnije odrastanje*, br. 6, str. 27-29.
4. Jakovčević, N. (1992), Ritam godine po crkvenim blagdanima, *Zrno*, br.17, str 19.
5. Krauth, V. (1992), Waldorfska pedagogija: briga za odrastanjem ili odgoj ka slobodi, metodički ogledi časopis za filozofiju odgoja, *Zrno*, br.3(2) str.75-87

6. Vinković, V. (1992), Stolić za svetkovine, *Zrno*, br. 17, str. 16.

Internet stranice:

1. Pribela, S.H. (2006) (pripremila) *Waldorfska pedagogija*. preuzeto, 26.03.2015. sa <http://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija>,
2. Pranjic, T. (2011) (pripremila) *Alternativni stil učenja-waldorfski model*. preuzeto, 13.05.2015. sa <http://www.srednja.hr/Novosti/Hrvatska/Alternativni-stil-ucenja-Waldorfski-model>,
3. Majdandzić-Gladić, S.(2014) (pripremila) *Waldorfska pedagogija i Katolička crkva*. preuzeto, 13.05.2015. sa <http://www.vjerajdijela.com/waldorfska-pedagogija-i-katolicka-crkva/>,
4. www.unipu.hr/uploads/media/AKPO_-_web.doc
5. <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/4/waldorf.htm>
6. http://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner
7. <http://www.dvck.hr/programi/waldorfski-program>
8. www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr
9. <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/index.html>
10. http://www.sumskavila.com/?page_id=376
11. http://centar-rudolfsteiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65
12. <http://www.iwp.hr/index.html>
13. www.vrtic-grigoraviteza.zagreb.hr/default.aspx?id=47

Popis slika:

1. Slika 1: Rudolf Steiner (preuzeto sa: http://hr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Steiner, 12.03.2015.).
2. Slika 2: Sv.Nikola (preuzeto sa: <http://www.vitica.hr/fotoalbum.html>, 26.03.2015.).
3. Slika 3: Proslava Ivandanja, (preuzeto sa: www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html, 26.03.2015.).
4. Slika 4: Proslava rođendana, (preuzeto sa: <http://www.kindergarten.egggham.de/geburtstagsfeier.html>, 26.03.2015.).

5. Slika 5: Izrada vila od nepredene vune, (preuzeto sa: <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 14.04.2015.).
6. Slika 6: Slobodna igra, (preuzeto sa: http://www.sumskavila.com/?page_id=376, 22.04.2015.).
7. Slika 7: Kolo, (preuzeto sa: <http://www.roda.hr/article/read/waldorfska-pedagogija>, 22.04.2015.).
8. Slika 8: Slikanje vodenim bojama, (preuzeto sa: www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/, 22.04.2015.).
9. Slika 9: Vježbanje euritmije, (preuzeto sa: http://centar-rudolfsteiner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=65, 24.04.2015.).
10. Slika 10: Djeca sviraju pentatonsku kantelu, (preuzeto sa <http://www.kita-ottobrunn.de/einrichtungen/kindergarten-schnirkelschnecke/>, 24.04.2015.).
11. Slika 11: Waldorfske igračke, (preuzeto sa <http://www.waldorfski-vrtic-rijeka.hr/mv/galerija/>, 24.04.2015.).
12. Slika 12: Prostor waldorfskog dječjeg vrtića „Neven“ (preuzeto sa <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 24.04.2015.).
13. Slika 13: Uredno posložene igračke (preuzeto sa <http://www.waldorfskidjecjivrticneven.hr/suradnja.html>, 24.04.2015.).

